

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

KLÁRA TROUSILOVÁ

VI. ročník – kombinované studium

Obor: pedagogika – správní činnost

POSTAVENÍ STÁTNÍHO ZÁSTUPCE V PŘÍPRAVNÉM ŘÍZENÍ TRESTNÍM

Diplomová práce

Vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.

OLOMOUC 2010

PROHLÁŠENÍ:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny citace a prameny řádně vyznačila v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Olomouci dne 8. dubna 2010

.....
Klára Trousilová

PODĚKOVÁNÍ:

Za odbornou pomoc při zpracování předkládané práce chci na tomto místě poděkovat vedoucímu práce JUDr. Zdence Novákové, PhD.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině za její podporu po celou dobu mého studia.

Obsah

1. Úvod.....	6-7
2. Historie veřejné žaloby.....	8
2. 1 Vznik a vývoj veřejné žaloby.....	8-11
2. 2 Vývoj veřejné žaloby v českých zemích	11-12
2. 2. 1 Státní zastupitelství po roce 1848.....	12-14
2. 2. 2 Státní zastupitelství po roce 1918.....	14
2. 2. 3 Státní zastupitelství po roce 1948.....	14-16
3. Státní zástupce v České republice.....	17-18
3. 1 Právní předpisy upravující státní zastupitelství a jeho činnost.....	18-19
3. 2 Organizace státního zastupitelství.....	19
3. 2. 1. Soustava státního zastupitelství.....	20-21
3. 2. 2. Vnitřní vztahy soustavy státního zastupitelství.....	21-22
3. 3 Úkoly a činnost státního zástupce v trestním řízení.....	23-24
3. 4 Zásady pro činnost státního zástupce.....	24
3. 4. 1. Základní zásady charakteristické pro činnost státního zástupce.....	25-26
3. 4. 2. Základní zásady trestního řízení.....	26-29
3. 5 Přípravné řízení – pojem, průběh a význam.....	29-32
3. 5. 1 Postup před zahájením trestního stíhání.....	32-35
3. 5. 2 Zahájení trestního stíhání a další postup v něm.....	35-38
3. 5. 3 Zkrácené přípravné řízení	38-40
3. 6 Změny ve vztahu činnosti státního zástupce v rámci nabytí účinnosti nového trestního zákoníku ke dni 01. ledna 2010.....	40-41
4. Veřejná žaloba ve Spojených státech amerických.....	42
4. 1 Vznik a vývoj.....	42-44
4. 2 Právní úprava veřejné žaloby.....	44-47
4. 3 Organizace a působnost veřejné žaloby.....	47-48
4. 3. 1 Úroveň federální.....	48-50
4. 3. 2 Úroveň státní.....	50-52
4. 4 Činnost veřejného žalobce.....	52-59
5. Komparace veřejné žaloby v ČR a USA.....	60-62
6. Závěr	63-64
Použitá literatura a prameny.....	65-67

Příloha.....	68
Anotace	

1. Úvod

Státní zástupce, resp. státní zastupitelství je institutem středoevropských zemí, např. v Německu je státní zástupce označován *Staatsanwalt*, v dalších zemích jeho roli plní prokurátor, např. na Slovensku, nebo v Rusku prokuror (*прокурор*), v USA např. *US Attorney, District Attorney*, obecně *prosecutor*, ve Francii *procureur de la République*, v Itálii to je *Sostituto procuratore a* ve Španělsku *procurador*. Dále tuto funkci může částečně zastávat též vyšetřující soudce, jako ve Francii *juge d'instruction*, nebo ve Švýcarsku *Untersuchungsrichter*. V Německu byl vyšetřující soudce zrušen v roce 1974 a v Itálii v roce 1988, v Československu fakticky v roce 1949.

Ať je již veřejná žaloba nazývána jakkoli, právo je důležitá a nevyhnutelná součást každého státu. Právní systém odráží vyspělost, kulturu a úroveň demokracie ve státě a je jeho dynamickou, neustále se měnící a vyvíjející se součástí. Jak již název této práce napovídá, chci se zaměřit na jednu součást práva veřejného - trestního práva, konkrétně na postavení státního zástupce v přípravném řízení. Přípravné řízení je takto nazváno proto, že má pouze připravit soudní řízení, v němž se pak mohou uplatnit principy trestního procesu a soudcovské nezávislosti. Ústava České republiky v čl. 90 uvádí, že „*jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy*“, což je třeba chápat tak, že soud musí mít zachovánu reálnou možnost kontroly správnosti skutkových zjištění, o něž v závěru opře své rozhodnutí. To znamená, že provádění důkazů má probíhat až před soudem, za dodržení zásad bezprostřednosti, ústnosti a veřejnosti, s možností široké účasti procesních stran na dokazování. Přípravné řízení je ovšem velice významnou součástí trestního řízení jako celku, při vyhledávání a zajišťování důkazů. V přípravném řízení je státní zástupce tzv. *dominus litis*, tedy pán sporu a jen na něm záleží, zda se „věc“ dostane k soudu, nebo ne.

Přípravné řízení u nás končí podáním obžaloby, tato je v médiích často zaměňována s žalobou (stejně jako trestní oznámení), která nemá ovšem s trestním řízením nic společného. Žalobu podává žalobce, což může být jakákoliv fyzická či právnická osoba v občanskoprávním řízení. Obžalobu oproti tomu může podat právě jen státní zástupce a jen v trestním řízení. Jde o rozhodnutí *sui generis*, tedy svého druhu, kterým je na základě výsledků přípravného řízení postaven obviněný před soud. Pojem obžaloba, nebo také veřejná žaloba, někdy bývá rovněž používán k označení státního zástupce nebo prokurátora, který tedy jako veřejný žalobce v postavení procesní strany před soudem zastupuje stát. Při kontradiktorním pojetí trestního řízení, je trestní soudní proces chápán jako druh určitého sporu strany obžaloby a strany obhajoby, k jehož rozhodnutí je povolán soud.

V řadě zemí se pokusili vytvořit lepší záruky pro dodržování zákonnosti při dokazování tak, že byla podstatně rozšířena možnost účasti obhájce na úkonech v přípravného řízení, které je svázáno přísnými procesními formalitami. Nejdále v tomto pokročili asi naši zákonodárci, např. nebývale širokou účastí obhájců na vyšetřování, která překračuje obvyklý evropský standard. Takový zdánlivě pozitivní trend paradoxně vyvolává některé negativní důsledky a vytváří představu, že na výsledky přípravného řízení je možno se zcela spolehnout a nekriticky je převzít jako podklad pro rozhodnutí soudu. Ze své praxe vím, že se tak často skutečně i děje, např. státní zástupce opíše často slovo od slova usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání a má v podstatě vypracovanu obžalobu, kterou pak následně opíše i soudce a má tím hotový rozsudek. Přípravné řízení se dle mého názoru zbytečně protahuje a prodražuje, svědci se vyslychají vícekrát apod.

Ve své práci chci celý problém shrnout od počátku, tzn. nastínit historii státního zastupitelství, resp. veřejné žaloby jako takové, až po současnou organizaci, činnost a právní úpravu státního zastupitelství v České republice, a pokusit se upozornit na klady a zápory našeho systému veřejné žaloby. Dále chci tento náš systém porovnat se systémem veřejné žaloby ve Spojených státech amerických, který se pokusím shrnout obdobně jako systém v České republice.

2. Historie veřejné žaloby

Již prvním vyprávění o člověku je daná existence provinění, především pak provinění k bohu. I vinu a trest, tudíž i předpoklad pátrání po viníku, lze spatřovat v první generaci lidstva zaznamenané v biblické knize Genesis 4, 1–16 a koránu 5, 26–32 vyprávění o příběhu Kaina a Ábela, kde je Kain označován za bratrovraha svého mladšího bratra Ábela a následně potrestán Bohem vyhnáním. V tomto konkrétním případě byl spáchán čin, který se přičil všem morálním hodnotám a proto byl Kain potrestán.

Takto by se dalo pokračovat přes různé etapy pravěku, kde stojí za zmínku první autentická zpráva z roku 1100 před n. l. odehrávající se v Egyptě krále Ramesse IX, která pojednává o kriminálním případě a jeho objasnění, až po první zmínky žaloby jako takové. (Wehner, W., 1969, str. 8)

2.1 Vznik a vývoj veřejné žaloby

Veřejná žaloba, nebo spíše její úloha, prošla značnými změnami během několika staletí. Na dvě skupiny bylo již rozděleno obecné trestní právo římské, které v Evropě bylo recipováno jako právo občanské, a to na trestní právo soukromé řešící tzv. soukromé delikty (*delicta privata*) a trestní právo veřejné řešící zločiny (*crimina*). Žaloba, kde byl žalobcem poškozený, jeho zákonný zástupce nebo pozůstalý, a to v řešení soukromého deliktu byla podávána u obecného soudu (*iudicium privatum*). Trest u takového deliktu byl pouze finanční postih (*duplum, triplum, quadruplum*), nebo konfiskace majetku či mrskání. Z veřejné ochrany tehdejšího společenského řádu vycházelo veřejné právo trestní. Pro trestní právo nebyly stanoveny žádné normy, moc pro jeho vykonání byla určena vždy králi, nebo jinému vykonavateli veřejné moci, prétor, edil, tribun a kvestor, označovaný jako *magistrát*, který vedl vyšetřování (*quaestio*), tudíž moc rozhodování byla založena na volném uvažování, z čehož vyplývá spíše negativní trestní právo. Výsledkem rozhodnutí byl rozsudek - okamžitý administrativní akt (*coaercitio*). Proto lze uvést, že toto vyšetřování bylo vedeno pouze jednostranným inkvizičním způsobem a to i v pozdějším období, kdy byly zřízeny na území Říma porotní soudy a magisterská moc neměla povahu jurisdikce (z lat. *iurisdictio* - je soudní pravomoc nad vymezeným územím nebo nad svěřenými lidmi), což bylo způsobeno právem odsouzeného občana na smrt odvolat se k lidu (*provocatio ad populum*). (Fenyk, J., 2001, str. 9)

Řízení inkvizicí (*processus inquisitorius*), což znamenalo vyšetřování a rozhodnutí o vině a trestu soudem samým, např. ve Francii bylo do počátku 14. století přísně formalizováno, nebylo v něm možné ani zastupování účastníků – soukromých osob, vyjma krále a vazalů, kteří se mohli dát zastupovat *ad hoc* svými úředníky (*baillis séchéaux*). Tito úředníci při řízení před soudem tlumočili pouze názory králů a vazalů, neměli oprávnění vést tehdejší trestní řízení, jelikož se nejednalo o funkce charakterní pro stálé úřady, byli nazýváni královští zmocněnci, resp. veřejní žalobci (*procuratores*) a to nařízením Filipa IV. Sličného z roku 1302 (*Ordonnance 16 mars 1302*) a následným navazujícím rozhodnutím jeho nástupce z roku 1355 (*Ordonnance 28 décembre 1355*). Proto lze usuzovat, že původ institutu veřejné žaloby pochází z největší pravděpodobnosti z francouzského práva. (Fenyk, J., 2001, str. 10)

Samotný termín inkvizice pochází z latinského slova *inquisitio* lépe řečeno z *inquaerere* – zjišťovat. Inkvizice byla právní instituce katolické církve, nebo portugalských a španělských panovníků, která měla za úkol zamezit kacířství tzv. *herezi*, což je určitý odlišný pohled daného jedince neslučitelný s obecnou vírou konkrétní církve, tj. *ortodoxií*, tito jedinci byli církví nazýváni jako kacíři, heretici a bludaři. Vyšetřování ve věci víry a mravů, které bylo také označováno za inkvizici, vykonával biskup tj. inkvizitor nebo později jednotlivé inkviziční instituce.

Největší rozmach inkvizice byl nejprve v období od 12. do 13. století v době katarské hereze ve Francii, Itálii a úspěšného nástupu valdenských, kdy byla inkvizice zřízena a její teritoriální rozšíření bylo největší, a dále pak v 16. století v reformačním období při jejím obnovování. (Hroch, M., Skýbová, A., 1987, str. 12)

Inkvizice jako taková byla používána od 14. do 19. století ve Francii, Španělsku, Itálii, Německu, v zemích přičleněných následně k Rakousku, včetně zemích českých. V některých případech inkvizice nebyla vůbec zavedena např. Anglie. Kontinent, kde byl zaváděn církevní inkviziční proces, uznával provádění opatřování důkazů způsobem uznávaným a přijatým inkvizicí, avšak toto právo bylo očerněno používáním tzv. *tortury*¹. (Fenyk, J., 2001, str. 10-11)

Postupně docházelo moderním vývojem k názoru, že by bylo vhodné zavést takové řízení nesoucí záruky spravedlivého rozhodnutí, aby nebylo pouze jednostrannou záležitostí, k čemuž přispěla právní reforma koncem 18. a počátkem 19. století ve Francii, Itálii, Německu, Španělsku a rakouských zemí. Ve Francii tato reforma probíhala upuštěním od

---

¹ Pojem *tortura* - v širším slova smyslu se jednalo o mučení, v užším slova smyslu o podrobení vyslýchaného právu *útrpnému* - tj. mučení v rámci právně vymezeného schématu během vyšetřování a výslechu, kdy se mělo dosáhnout přiznání obviněného legitimním způsobem.

tortury a rozdělením trestního řízení na část řízení přípravného, avšak stále inkvizičního, a řízení před soudem. Mezi tyto dvě části řízení byl „včleněn“ státní orgán – veřejný žalobce, i přesto však neměl svou úlohu jednoduchou i přes možnost užívání žalobního práva. Neustále bylo trestní řízení a to i přípravné vedeno vyšetřujícím soudcem, který byl označován za pána sporu. Základy tohoto řízení položil tehdejší zákon *Code d'instruction criminelle 1808* vyhlášený 16. listopadu 1808. I tento zákon/trestní řád měl inkviziční povahu, až v roce 1897 byl položen základ pro kontradiktorní řízení, v přípravném řízení měl obviněný právo na obhajobu, bylo zavedeno právo navrhnout důkazy a nahlížet do spisu, a dále veřejný žalobce mohl ovlivňovat průběh přípravného řízení. Veřejnému žalobci byla také svěřena úloha strážce zákona a ochránce obžalovaného, kterým byl i úřad Ministerstva věcí veřejných (*Ministere public*). Tento systém byl převzat státy Evropy a to Španělskem, Portugalskem, Itálií, Německem, rakouskými zeměmi, Belgií, Nizozemskem, řadou švýcarských kantonů, Srbskem a Rumunsko, a poté i Ruskem, ale název Ministerstvo věcí veřejných nebyl ve většině těchto zemí přijat, došlo k označení tohoto institutu pod názvy „státní zastupitelství“, „veřejná, resp. královská veřejná žaloba“, „státní nadvláda“, „prokuratura“ atd., jejich představitelé pak byli označováni jako státní zástupci, veřejní zástupci, veřejní žalobci, státní nadvládní, státní advokáti, prokurátoři, magistráti atd. (Fenyk, J., 2001, str. 11-12)

Legislativa byla samozřejmě ovlivněna válečnými konflikty, které probíhaly v první polovině 20. století, a nástupem totalitních režimů v Německu, Itálii, Španělsku atd. Veřejná žaloba – prokuratura měla v zemích socialismu jednotný model sovětské doktríny založené na zásadách monokracie, centralizaci a proklamované vnější nezávislosti. Vývoj struktury orgánů veřejné žaloby nebyl nějak překotný a to především v zemích západní Evropy. Jednalo se o dvoustupňovou strukturu, nebo-li o třístupňovou. Vedení trestního stíhání, zastupování obžaloby před soudem a dbání na výkon trestu odnětí svobody je zahrnuto v prvním stupni, druhý stupeň je odvolací, a třetím stupněm, který se nadá zcela zahrnout do této struktury, je Generální orgán veřejné žaloby při Kasačním soudu (Nejvyšší soudní dvůr). Proti rozhodnutí soudů první instance může být podán opravný prostředkem ke Kasačnímu soudu a to generálním veřejným žalobcem. Tuto tzv. třístupňovou strukturu má pod svým dohledem ministerstvo spravedlnosti dávající pokyny za účelem jednotnosti trestní politiky. (Fenyk, J., 2001, str. 13-14)

Postupně se systém veřejné žaloby začal vyvíjet směrem ke specializovaným úřadům tzv. národním úřadům veřejné žaloby, které úzce spolupracují s orgány policie, různými experty a samozřejmě žalobci, kdy působnost těchto úřadů může být i celostátní zaměřující se na kriminalitu v nejzávažnějších formách.

Monokratický systém veřejné žaloby byl v některých zemích Evropy po pádu totalitních systémů ve své podstatě zachován (Polsko, Maďarsko atd.), ale např. státy jako Rumunsko a Slovinsko se vrátily počátkem 90. let minulého století k modelu Francie.

Vývoj veřejné žaloby v českých zemích, který prošel řadou změn a to např. i přijetím zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství (dále jen ZoSZ), s účinností od 1. ledna 1994, kdy byla prokuratura nahrazena soustavou státního zastupitelství, popíši blíže v dalších kapitolách své práce.

2.2 Vývoj veřejné žaloby v českých zemích

Soudní řízení a jeho organizace je spjata s vývojem veřejné žaloby. Zprvu mělo trestní řízení charakter soukromožalobní. Postupem času si společnost pohrávala s myšlenkou ustanovení určité osoby do role orgánu vystupující jménem státu a možnosti založení institutu veřejné žaloby. Tyto demonstrovány znaky byly přeneseny do úřadu královského prokurátora.

Prvopočátek veřejné žaloby českých zemí, jehož nesporným vlivem byla i recepce římského práva a to ve starém Římě existencí tzv. *procuratores fisci vel cesaris*, kteří zastupovali zájmy císaře a fisku, se datuje od roku 1437, kdy byl zřízen, jak jsem již uvedla, úřad královského prokurátora císařem Zikmundem (tento úřad byl již ve 14. století zřízen ve Francii). Úlohou královského prokurátora bylo zastupovat krále v soudním řízení. Tuto úlohu jako první královský prokurátor vykonával Vilém ze Žlutic. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 7)

Dalo by se tedy říci, že tehdejší královský prokurátor se z důvodu velmi úzké trestní působnosti úřadu, věnoval spíše tzv. fiskálním věcem. Odtud pochází označení „*fiskál*“ pro veřejného žalobce, které lze i v současné době najít např. ve Skotsku a Španělsku. (Fenyk, J., 2003, str. 1)

Stíhání většiny trestných činů bylo provázáno neustále iniciativou soukromou, i přesto, že některé trestné činy počátkem 16. století začínají stíhat i královští prokurátoři, ale pouze z důvodu časové zaneprázdněnosti soukromých žalobců. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 7-8)

S přibývajícím působností královského prokurátora a nárůstem agendy si prokurátor

přibírá pomocníky a koncem 16. století vzniká tzv. prokurátorský komorní úřad, případně fiskální úřad, ve kterém byl jako jediný zástupce panovníka prokurátor, jehož postavení bylo umocněno Obnoveným zřízením zemským jako veřejného žalobce s povinností stíhat všechny trestné činy. Jednalo se o řízení obžalovací. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 8)

V 17. století řízení obžalovací začalo ustupovat do pozadí. Začalo se u nás uplatňovat řízení inkviziční, kde soudce plní roli nejen soudce, ale i žalobce a obhájce. V inkvizičním řízení, jak jsem již přiblížila v kapitole předchozí, se nemůže jednat o spor stran, jelikož žalobce zde vůbec nevystupuje. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 8)

Za zmínku také v rámci inkvizičního řízení stojí označení „denunciant“, což byla osoba podávající podnět k řízení. Podnětem, dalo by se říci, bylo jakési udání „*denunciace*“ v podobě obvinění opírající se o důkazy nebo v podobě informací vyjadřující prosté podezření. Ale i sám denunciant mohl být potrestán, pokud by se jeho obvinění zakládalo na falešných důkazech. (Hroch, M., Skýbová, A., 1987, str. 283 a 285)

Během 18. století u nás inkviziční řízení převládlo, ale i tak v omezené míře formálně existovalo řízení obžalovací do roku 1788 do vydání obecného kriminálního řádu soudního Josefa II. Prokurátorský úřad byl v tomto století již označován a znám pod názvem fiskální úřad. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 8)

2. 2. 1 Státní zastupitelství po roce 1848

V roce 1849 bylo inkviziční řízení zrušeno a veřejná žaloba posílena zakotvením právního základu pro vybudování instituce státních zástupců v tzv. Stadionově ústavě. V této ústavě je uvedeno, že oblast trestního řízení bude základem pro činnost státních zastupitelství. Inkviziční řízení bylo nahrazeno řízením obžalovacím. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 9 a 10)

Císařská rozhodnutí zajišťovala existenci státních zastupitelství a jejich organizaci pak upravoval „*organický zákon pro státní zastupitelství*“ s vymezením oborů jejich činnosti. Zde se také v českém překladu objevil termín státní návladní. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 10)

V ust. § 69 organického zákona byl odkaz na prozatímní trestní řád č. 25/1850 ř.z. z ledna 1850, který vstoupil v platnost až červenci 1850. Hlavním úkolem vyplývajícím z toho

trestního řádu bylo pro státní zástupce stíhat *ex officio* všechny trestné činy s výjimkou činů soukromožalobních na základě žádosti postiženého, tudíž při soudním řízení chránit zájmy státu na dodržování zákona, v trestním řízení zastupovat stát a podávat veřejnou trestní žalobu. Zároveň vykonávali dohled nad vyšetřováním, aby probíhalo dle zákona, a trestním řízení, aby nedocházelo k jeho průtahům. Povinností státních zástupců bylo podílet se na všech přípravných vyšetřováních a na všech hlavních přelíčeních před soudy. Působnost státních zástupců při soudech jak okresních tak i zemských (krajinských) upravoval také výše uvedený prozatímní trestní řád. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 10 a 12)

Za zmínku, a to vzhledem k tématu mé diplomové práce, stojí přípravné řízení, ve kterém státní zástupce mohl zasahovat do předběžného vyšetřování, shromažďovat důkazy a doklady, nesměl však být u řádných výsledků obžalovaných a svědků, což v hlavním líčení tomu bylo naopak, mohl obžalovaným, svědkům a znalcům klást i otázky. V přípravném řízení byla také možnost po dohodě státního zástupce se soudcem, aby se ve věci již nepokračovalo, věc zastavit. Nedošlo-li ke shodě, rozhodoval o tom sborový okresní soud. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 13)

I v občanském soudním řízení měli původně státní zástupci širokou působnost. Spolupůsobili např. při zjišťování neplatnosti manželství nebo při jednání o ztrátě občanství. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 13)

V roce 1852 byla činnost státních zástupců výlučně zaměřena na trestní řízení a dochází k řadě změn v trestním řízení. V první instanci bylo opět obnoveno inkviziční řízení, v řízení před sborovými soudy zásada obhajoby a obžaloby, kterou vykonával státní zástupce, byla ponechána. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 20)

Trestním řádem č. 151/1853 ř. z. z roku 1853 došlo k upravení organizace a působnosti státních zastupitelství se zakotvením zásady, že bez soudu nesmí být nikdo trestán. Jinak převážná část úkolů a postavení státních zástupců zůstala totožná jako roku 1850. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 20 a 21)

Tehdejší monarchie byla v roce 1867 přetvořena v unii skládající se z Zalitavska a Předlitavska, kdy pro tuto část vyšla v téže roce poslední rakouská ústava stabilizující ústavní systém soudnictví a veřejné správy, došlo k jejich definitivnímu oddělení. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 25 a 26)

V roce 1873 došlo k tzv. dobudování úřadů veřejné žaloby a to různými zákony, mezi něž patří i vydání nového trestního řádu č. 119/1873 ř. z.. Organizace úřadů veřejné žaloby

zůstala skoro nezměněna. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 27)

2. 2. 2 Státní zastupitelství po roce 1918

Předsednictvem Národního výboru došlo dne 28. října 1918 k vyhlášení samostatného československého státu. V této souvislosti v resortu spravedlnosti nedošlo žádným zásadním změnám, jelikož zákonem č. 11/1918 Sb. tzv. *recepční normou* došlo k zajištění nepřerušené návaznosti na právní úpravu a veřejnou správu rakousko-uherské, čímž došlo i k převzetí soudní soustavy a veřejné žaloby. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 31)

Za zmínku stojí úloha státního zástupce v oblasti trestního soudnictví nad mladistvými po roce 1931. Státní zástupce též v té době nazýván jako „*žalobce mládeže*“ zastupoval veřejnou žalobu u krajských a okresních soudů, mohl upustit od stíhání a podávat opravné prostředky ve prospěch či neprospěch obžalovaného. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 38)

Trestní řád z roku 1873 byl pouze doplněn zákonem č. 166/1946 Sb. o práva úřadů veřejného žalobce o upuštění od žaloby při opuštění či odsunutí území ČSR, ale jen v určitých případech. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 52)

V tomto období spíše dochází ke vzniku některých nových soudů a změnám jejich názvů a organizace, což není předmětem mé diplomové práce, proto tuto tematiku blíže popisovat nebudu, tímto bych se zabývala v případě postavení státního zástupce v řízení před soudem.

2. 2. 3 Státní zastupitelství po roce 1948

Rok 1948 přinesl mnoho změn, jednou z nich byla i změna názvu státního zastupitelství pro jednotlivé složky soustavy na jednotné označení *prokuratura*. Toto označení zavedl zákon č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví. Sídla okresní prokuratury jako orgánu prvního stupně byla v sídlech každého okresního soudu (ust. § 20 odst. 1 tohoto zákona). Tyto prokuratury byly podřízeny krajským prokuraturám a ministr spravedlnosti byl nadřazen celé soustavě prokuratur (ust. § 20 odst. 3). Tímto zákonem také došlo k rozšíření oprávnění generálního prokurátora o podání stížnosti pro porušení zákona nejen v trestních věcech dle ust. § 105 odst. 1, ale i ve věcech občanskoprávních dle ust. § 55 odst. 1, o nichž

dále rozhodoval Nejvyšší soud. Další oprávnění byla později rozšířena novelou trestního řádu z roku 1950, která upravovala i organizaci vojenské prokuratury do té doby vystupující samostatně.

Zákonem č. 232/1948 Sb. byla zřízena Státní prokuratura, jejímž úkolem bylo stíhání trestných činů podle zákona na ochranu republiky. Tento zákon neupravoval jen její úkoly, ale i organizaci. Státní prokuratura zanikla se zánikem Státního soudu v roce 1952.

V roce 1952 došlo k vydání dvou zákonů, kterými měla být vytvořena prokuratura po tzv. sovětském vzoru. Jednalo se o ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře, a zákon č. 65/1952 Sb., o prokuratuře. Prokuratura byla vytvořena jako jednotný, nezávislý, centralizovaný a monokratický aparát „*nejvyššího dozoru*“. Organizace prokuratury se shodovala s organizací soudu. Došlo k zavedení nejen dozoru v trestním řízení nad činností soudů, ale i nad činností soudů v oblasti občanskoprávního řízení. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 54)

Jednotnost, nezávislost, centralizace a monokracie byly ještě více posíleny vydáním zákona č. 60/1965 Sb., o prokuratuře, který pozbyl účinnosti až na konci roku 1993. I zásah do nového federálního uspořádání země v roce 1968 mělo samozřejmě vliv na uspořádání organizace prokuratury.

Zákonem č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem došlo ke změně působnosti prokuratury.

Organizačními složkami prokuratury se staly Generální prokuratura Československé socialistické republiky, Generální prokuratura České socialistické republiky, Generální prokuratura Slovenské socialistické republiky, krajské prokuratury, okresní prokuratury, vyšší vojenské prokuratury a vojenské obvodové prokuratury. (Kuchta, J., Schelle, K., 1994, str. 57)

Jeden z rysů socialistické prokuratury byla její působnost zasahující prakticky do všech oblastí výkonu státní moci, byla i resortem sebekontroly a vlastního spravování. Nezávislost prokuratury v tomto období byla ovlivňována komunistickou stranou a to až do roku 1989, což bylo dalším rysem podstaty prokuratury v totalitním státě. Úloha prokuratury byla upravena i ústavním zákonem č. 100/1960 Sb., zde bylo stanoveno vykonávání dozoru nad důsledným prováděním a zachováváním zákonů a jiných právních předpisů ministerstvy a jinými orgány státní správy, soudy, národními výbory, hospodářskými a jinými organizacemi a občany.

Po roce 1989 došlo opět k určitým změnám a to především v důsledku zrušení vedoucí úlohy dosavadní strany ústavním článkem 4 Ústavy ČSSR, a došlo tak i k určitým změnám novelou zákona o prokuratuře pod č. 168/1990.

V roce 1993 v souvislosti s rozdělením státu Československa došlo k přijetí nového ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky a nového zákona o státním zastupitelství č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, a tím i k zásadní změně postavení a úkolů prokuratury přejmenované na státní zastupitelství.

3. Státní zástupce v České republice

Státní zástupce vykonává dle § 3 odst. 1 ZoSZ věci svěřené do působnosti státního zastupitelství, pokud zákon nestanoví jinak, lépe řečeno státní zastupitelství svoji působnost vykonává prostřednictvím státního zástupce.

Funkce státního zástupce vzniká jmenováním ministra spravedlnosti na dobu časově neomezenou (§ 18 odst. 1, 2 ZoSZ), musí se jednat o bezúhonného občana České republiky, způsobilého k právním úkonům, který ke dni jmenování dosáhl věku nejméně 25 let, získal vysokoškolské vzdělání v oboru práva studiem magisterského studijního programu na vysoké škole v České republice a úspěšně složil závěrečnou zkoušku. Zárukou musí být i jeho morální vlastnosti k řádnému zastávání jeho funkce, která je vykonávána v pracovním poměru, souhlasí se svým jmenováním do této funkce a zároveň s přidělením k určitému státnímu zastupitelství (§ 17 odst. 1 ZoSZ).

Do rukou ministra spravedlnosti po svém jmenování státní zástupce skládá tento slib ve znění § 18 odst. 3 ZoSZ: *"Slibuji na svou čest a svědomí, že budu při ochraně veřejného zájmu postupovat vždy v souladu s Ústavou a zákony České republiky, jakož i mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, budu respektovat lidská práva, základní svobody a lidskou důstojnost a zachovávat mlčenlivost o věcech, které se dozvím v souvislosti s výkonem funkce státního zástupce, a to i po skončení výkonu této funkce. Při výkonu funkce státního zástupce i v soukromém životě budu chránit důstojnost svého povolání."*

Pokud tento slib státní zástupce odepře, či ho složí s výhradou, dochází k jednomu z důvodů pro zániknutí jeho funkce (§ 21 odst. 1 písm. a) ZoSZ). Pokud je slib složen, tak jeden z dalších mnoha důvodů zániknutí funkce je den na konci kalendářního roku, což je 31. prosince, v němž dosáhne státní zástupce věku 70 let (§ 21 odst. 1 písm. f) ZoSZ).

Při své funkci nesmí státní zástupce vykonávat jinou placenou funkci, jinou výdělečnou činnost, s výjimkou spravování svého vlastního majetku, a pokud jsou některé činnosti slučitelné s jeho řádným výkonem funkce může vykonávat činnost vědeckou, literární, publicistickou, pedagogickou a uměleckou, jakož i činnost v poradních orgánech státu (§ 24 odst. 6 ZoSZ).

Je důležité také uvést, pokud dojde ze strany státního zástupce v jeho funkci k zaviněnému porušení povinností, zaviněnému chování nebo jednání, lze mu za tzv. kárné provinění, za které je odpovědný, uložit kárné opatření, kterými jsou důtka, snížení platu či

odvolání z funkce státního zástupce (§§ 27, 28, 30 ZoSZ).

Státní zástupce může být na základě své žádosti či souhlasu daného státnímu zastupitelství přeložen (§ 19 odst. 2 ZoSZ). V případě, že dojde ke změně organizace státního zastupitelství nebo obvodů státních zastupitelství, lze dojít k nucenému přidělení (§ 19 odst. 3 ZoSZ).

Nelze opomenout v této části diplomové práce asistenta státního zástupce (ust. § 32a ZoSZ), který je jeho odborným pomocníkem, a dále vyššího úředníka státního zastupitelství. Během tří let nazývaných jako čekatelská praxe (ust. § 33 ZoSZ), kdy se budoucí státní zástupci odborně připravují na výkon své funkce, je uznávána praxe asistenta státního zástupce nebo jiná právní praxe upravená zákonem². Činností právního čekatele je provádění jednoduchých úkonů státního zástupce, či administrativa pod vedením „školitele“, kterým je v daném případě právě státní zástupce nebo i jiný zaměstnanec státního zastupitelství s odborným zaměřením.

3.1 Právní předpisy upravující státní zastupitelství a jeho činnost

Státní zastupitelství je orgán státu, který zastupuje v trestním řízení veřejnou žalobu a vykonává i další úkoly, stanoví-li to zákon. Tato definice je zakotvena v zákoně č. 1/1993 Sb. - Ústava České republiky v čl. 80 spadající do části moci výkonné. Ústava je jednou ze základních norem upravující postavení státního zastupitelství.

Další normou upravující postavení a také působnost, organizaci, vnitřní vztahy a správu státního zastupitelství jednou z nejdůležitějších je zákon č. 283/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Účinnost tento zákon nabyl 1. ledna 1994, kdy dosavadní prokuratura byla nahrazena soustavou státního zastupitelství. Na základě tohoto zákona byla vydána vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli, ve znění pozdějších předpisů, nejnovější předpis k této vyhlášce je č. 7/2010 s účinností 14. ledna 2010.

Zákon o státním zastupitelství byl do současné doby mnohokrát novelizován předpisy, kterými byl tento zákon doplňován a měněn. Jedná se o zákony č. 261/1994 Sb., č.201/1997 Sb., č.169/1999 Sb., č.11/2001 Sb., č.14/2002 Sb., č.151/2002 Sb., (úplné znění

---

² Jinou právní praxí upravenou zákonem může být např. advokát, advokátní koncipient, soudce, asistent soudce Ústavního, Nejvyššího nebo správního soudu, justiční čekatel a asistent veřejného ochránce práv.

vyhlášeno pod č. 153/2002 Sb.), č.310/2002 Sb., č.192/2003 Sb., 630/2004 Sb., 381/2005 Sb., 413/2005 Sb., 79/2006 Sb., 342/2006 Sb., č. 121/2008 Sb., č. 129/2008 Sb., č. 314/2008 Sb., č. 7/2009 Sb., č. 218/2009 Sb., č. 227/2009 Sb. a č. 286/2009 Sb.

V trestním řízení se upravuje postup státního zástupce zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen TRŘ), nejnovějším předpisem je zákon č. 306/2009 Sb., a v civilním řízení se jedná o zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, nejnovějším předpisem je zákon č. 218/2009 Sb.

Mezi další právní normy zasahující do činnosti státního zástupce patří např. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (např. ust. § 78), zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, (např. ust. § 11 odst. 4 písm. a) – kdy povinné subjekty, mezi něž patří i státní zastupitelství, neposkytnou informace o probíhajícím trestním řízení), zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů (dle ust. § 2 se v řízení dle tohoto zákona posuzuje kárná odpovědnost státního zástupce za kárné provinění), zákon č. 85/1990 Sb., o právu petičním, zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (např. ust. § 62 a § 62a).

Je nutné také zmínit vydávání pokynů obecné povahy Nejvyšším státním zástupcem, kterým je v současné době JUDr. Renata Vesecká, ke sjednocení a usměrnění postupu státních zástupců při výkonu působnosti státního zastupitelství, k zajištění jeho vnitřní organizace a jednotného výkonu spisové služby (§ 12 odst. 1 ZoSZ).

3. 2 Organizace státního zastupitelství

Státní zastupitelství se dle ust. § 1 odst. 1 ZoSZ zřizuje jako soustava úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do jeho působnosti.

3. 2. 1. Soustava státního zastupitelství

Soustava státního zastupitelství je tvořena Nejvyšším státním zastupitelstvím se sídlem v Brně, vrchním státním zastupitelstvím, která máme v ČR dvě a to v Praze a Olomouci, krajskými státními zastupitelstvími a okresními státními zastupitelstvími. Fungování vyšších a nižších polních státních zastupitelství zákonem o státním zastupitelství předpokládá v době branné pohotovosti státu (§ 6 odst. 1). Odlišné je to v obvodu hlavního města Prahy, ve kterém působnost krajského státního zastupitelství vykonává Městské státní zastupitelství v Praze a působnost okresních státních zastupitelství vykonávají obvodní státní zastupitelství, a poté také v obvodu města Brna, kde je vykonávána působnost okresního státního zastupitelství Městským státním zastupitelstvím v Brně.

Obvody jejich územní působnosti a sídla státních zastupitelství se shodují s obvody a sídly soudů (ust. § 7 odst. 1 ZoSZ). Státní zastupitelství je příslušné k zastupování státu u soudu, u něhož toto státní zastupitelství působí (ust. § 7 odst. 2 ZoSZ).

Vyšší mírou centralizace se odlišuje struktura orgánů státního zastupitelství od struktury soudů, což předpokládá zásada hierarchie, na které je založena organizace státního zastupitelství. (Fenyk, J., 2003, str. 20)

Na základě některých ustanovení trestního řádu lze vyvodit i věcnou příslušnost okresního státního zastupitelství spadající do věcné příslušnosti okresní soudu oprávněného konat řízení v prvním stupni o trestných činech, pokud na ně zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož dolní hranice činí nejméně pět let, nebo pokud lze za ně uložit výjimečný trest (ust. § 16 a § 17 odst. 1 TŘ) a trestných činech uvedených v ust. § 17 odst. 1 písm. a), b), c) TŘ i tehdy, je-li dolní hranice trestu odnětí svobody nižší.

Do působnosti vrchních státních zastupitelství spadají i řízení týkající se řádných opravných prostředků proti rozhodnutím krajských soudů prvního stupně a do působnosti Nejvyššího státního zastupitelství zajišťování právního styku s cizinou.

V čele státního zastupitelství stojí vedoucí státní zástupce, od stupně státního zastupitelství se poté odvíjí jeho pojmenování. Nejvyšší státní zastupitelství má v čele nejvyššího státního zástupce (ust. § 8 odst. 1 písm. a) ZoSZ), vrchní státní zastupitelství vrchní státní zástupce (ust. § 8 odst. 1 písm. b) ZoSZ), krajská státní zastupitelství krajské státní zástupce a městského státního zástupce v čele Městského státního zastupitelství v Praze (ust. § 8 odst. 1 písm. c) ZoSZ), a okresní státní zastupitelství okresní státní zástupce, obvodní státní zastupitelství v Praze obvodní státní zástupce a Městské státní zastupitelství v

Brně městského státního zástupce.

3. 2. 2. Vnitřní vztahy soustavy státního zastupitelství

V ustanovení § 11a odst. 1 a 2 ZoSZ je vyjádřena skutečnost o státním zastupitelství jako monokratickém orgánu a také o služební nadřízenosti a podřízenosti uvnitř vztahů soustavy státního zastupitelství, kdy nejvyšší státní zástupce je nadřízen vrchním státním zástupcům, kteří jsou nadřizeni krajským státním zástupcům a ti zase okresním státním zástupcům.

I přesto, že by se dalo hovořit o samostatnosti a relativní nezávislosti mezi jednotlivými stupni státních zastupitelství (soustava státního zastupitelství je složena ze čtyř stupňů), dochází zde k tzv. *dohledu* (ust. § 12c ZoSZ) realizací řídicích a kontrolních vztahů a to nejen mezi jednotlivými stupni státního zastupitelství označovaného jako vertikální dohled, ale i uvnitř jednotlivých státních zastupitelství označovaného jako horizontální dohled a to ze strany vedoucího státního zástupce vůči jednotlivým státním zástupcům konkrétního státního zastupitelství. Dohledem by se také dala nazvat kontrolní činnost vyššího státního zastupitelství vůči nižšímu státnímu zastupitelství ve svém obvodu, která je vykonávána, aby byly dodržovány právní předpisy v průběhu celého trestního řízení a to formou písemných pokynů k jejich postupu v konkrétních věcech.

Právní úprava dohledu je zakotvena nejen v ust. § 12c-e zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ale také ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli a to v ust. § 1 a § 2, kde je výkon dohledu v soustavě státního zastupitelství zaměřen zejména na dodržování a aplikaci právních předpisů v činnosti státních zástupců a v působnosti státního zastupitelství, dodržování pokynů vyššího státního zastupitelství a vedoucích státních zástupců, na řízení a organizaci práce a na plnění pokynů obecné povahy nejvyššího státního zástupce, dále jsou zde v rámci dohledu stanovena oprávnění v rozsahu stanoveném zákonem vyššího státního zastupitelství, a hovořeno o doručení podnětu státnímu zástupci, ve kterém je namítán nesprávný nebo nezákonný postup při výkonu dohledu, a jeho další postupu v něm.

Dále nejbližší vyšší státní zastupitelství může postup nižších státních zastupitelství rovněž sjednocovat obecnými pokyny vztahujícími se na věci určitého druhu (ust. § 12d odst. 1 ZoSZ). Pokud takový pokyn je v rozporu se zákonem, může ho v konkrétní věci podřízené

státní zastupitelství písemně odmítnout, jinak je povinno se takovým pokynem řídit není-li v rozporu se zákonem. V případě písemné námitky, že pokyn je v rozporu se zákonem, může věc vyšší státní zastupitelství odejmout a vyřídit ji samo, jedná se o tzv. *atrakci*, resp. *devoluci* (ust. § 12d odst. 2 ZoSZ). Věc nejbližší nižšímu státnímu zastupitelství také může nejbližší vyšší státní zastupitelství atrahovat z důvodu nečinnosti a nedůvodným průtahům vyskytující se v jeho postupu ve věci (ust. § 12d odst. 3 ZoSZ).

V ust. § 12e ZoSZ se uplatňuje skoro totožný princip, jak výše uvedeno v ust. § 12d ZoSZ, a to i mezi vedoucím státním zástupcem a státními zástupci působících u daného státního zastupitelství. V tomto případě může být oprávněnými vedoucího státního zástupce pověřen jeho náměstek. Dojde-li pověřeným státním zástupcem k pokynu v rozporu se zákonem, vedoucí státní zástupce ho zruší, a věc poté vyřídí ten, kdo ho vydal. Je nutné také uvést, že pokud v průběhu jednání před soudem dojde ke změně důkazní situace státní zástupce není vázán pokynem vedoucího státního zástupce či jím pověřeného státního zástupce (ust. § 12e odst. 4 ZoSZ).

Spory o příslušnost uvnitř soustavy státního zastupitelství jsou řešeny v ust. § 12a ZoSZ, o kterých rozhoduje státní zastupitelství vůči těm státním zastupitelstvím nejbližší vyšším. Je-li dle ust. § 30 a § 31 TŘ vedoucí státní zástupce podle předpisů upravujících soudní řízení vyloučen z projednávání věci vyšší státní zastupitelství rozhoduje o jejím odnětí a přikázání jinému nižšímu státnímu zastupitelství.

Důležité postavení v soustavě státního zastupitelství má nejvyšší státní zástupce, kterého jmenuje vláda na návrh ministra spravedlnosti a zároveň ho může i z funkce odvolat (ust. § 9 ZoSZ). V rámci svého výkonu působnosti, což jsem již uvedla v kapitole 3.1, vydává nejvyšší státní zástupce pokyny obecné povahy pro státní zástupce závazné. Také vydává výkladová stanoviska, která by měla napomáhat k aplikaci právních předpisů a jednotnému výkladu při výkonu působnosti státního zastupitelství (ust. § 12 odst. 2 ZoSZ), jejichž charakter je pouze doporučující, i přesto odchýlení od jejich obsahu by mělo být pečlivě zváženo a následně odůvodněno. A v neposlední řadě dle ust. § 12 odst. 3 ZoSZ je nejvyšší státní zástupce oprávněn nařídít provedení kontroly skončených věcí a vládě prostřednictvím ministra spravedlnosti předkládá zprávy o činnosti státního zastupitelství za uplynulý kalendářní rok (ust. § 12 odst. 7 ZoSZ).

3.3 Úkoly a činnost státního zástupce v trestním řízení

Působnost státního zastupitelství v trestním řízení upravuje § 4 zák. č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, jen v obecné rovině tzn. je orgánem veřejné žaloby v trestním řízení a plní další úkoly vyplývající z trestního řádu (odst. 1, písm. a)), vykonává dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, ochranná nebo ústavní výchova, a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována osobní svoboda (odst. 1, písm. b)), působí v jiném než trestním řízení (odst. 1 písm. c)) a vykonává další úkoly, stanoví-li tak zvláštní zákon (odst. 1 písm. d)). A dále téhož § odst. 2 se státní zastupitelství v souladu se svou zákonem stanovenou působností podílí na prevenci kriminality a poskytování pomoci obětem trestných činů.

Z výše uvedeného lze uvést, že se státní zástupce účastní trestního řízení v rozsahu stanoveném trestním řádem zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů. Místo státního zástupce mezi subjekty v trestním řízení je proto za daných podmínek speciální. Jen on je oprávněn podat žalobu, na jejímž základě soud může rozhodnout o skutku, který státní zástupce uvede v žalobním návrhu.

Vlastní činnost státního zástupce lze v trestním řízení rozdělit na několik základních úseků. Státní zástupce

1. dbá o to, aby všechny trestné činy byly zjištěny a podle ustanovení trestního řádu stíhá osoby, které je spáchaly;
2. dozírá podle ustanovení trestního řádu na správné používání a zachování zákonů a jiných právních předpisů orgány přípravného řízení;
3. účastní se ve funkci žalobce řízení před soudem. (Růžek A., 1997, s. 32)

Podle § 2 odst. 3 TŘ je státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, jedná se o zásadu legality, u které jsou dány i výjimky a mají různou povahu (srov. § 10, § 11, § 159b, § 163, § 163a, § 172 odst. 2, § 179g, § 306b, § 307, § 309 TŘ, § 70 zák. mládeže) a případy, kdy jurisdikce státu je zúžena mezinárodními smlouvami (srov. § 9 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, dále jen TZ)

Státní zástupce především dbá o zjištění trestných činů v přípravném řízení a o zachování zákonnosti přípravného řízení. Proto v něm vykonává jednak dozor (§ 174 odst. 1

TŘ), a jednak se sám účastní přípravného řízení vlastními úkony (§ 157 odst. 2 a § 174 odst. 2 TŘ). Některé úkony v přípravném řízení je zpravidla oprávněn vykonávat jen státní zástupce (§ 175 TŘ), pokud nejsou vyhrazeny soudci např. § 68 odst. 1 TŘ rozhodnutí o vazbě a § 83 TŘ příkaz k domovní prohlídce (v přípravném řízení jsou tyto úkony prováděny na návrh státního zástupce). V některých případech k provedení úkonů i jinými orgány je nutný předchozí souhlas státního zástupce např. § 83a TŘ příkaz k prohlídce jiných prostor a pozemků a § 83b TŘ příkaz k osobní prohlídce.

Řízení před soudem se státní zástupce účastní v postavení strany. Státní zástupce se může účastnit předběžného projednání obžaloby soudu³, koná-li se ve veřejném zasedání. U hlavního líčení je jeho účast povinná. Státní zástupce přednáší obžalobu a závěrečnou řeč; v průběhu dokazování aktivně zasahuje do provádění důkazů. (Růžek A., 1997, s. 32)

Po vynesení rozsudku soudem může státní zástupce podat odvolání (§ 245 a § 246 odst. 1 písm. a) TŘ) a to v neprospěch, tak i ve prospěch obžalovaného (§ 12 odst. 8 TŘ), zúčastněné osoby (§ 42 TŘ) a poškozeného (§ 43 TŘ), proti usnesení soudu může podat stížnost, a to i ve prospěch obviněného (§ 32 TŘ).

3. 4. Zásady pro činnost státního zástupce

Trestní řízení je založeno na právních idejích, kterými jsou základní zásady, jejichž postavení stanoví zákon a to trestní řád. Základní zásady trestního řízení slouží při interpretaci a aplikaci procesních norem. Na jejich základě je nejen postavena organizace celého trestního řízení, ale i úprava činnosti orgánů v trestním řízení, proto nelze neuvést i zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších novel upravující základní zásady pro činnost státního zástupce. Tento systém však musí být zabezpečen i ústavními principy, aby struktura trestního procesu mohla fungovat, obsažené např. v Ústavě ČR (úst. z. č. 1/1993 Sb., dále jen Ústava), Listině základních práv a svobod (úst. z. č. 2/1993 Sb., dále jen LZPS) a nebo také Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen Úmluva).

Uplatnění zásad nemusí být v celém řízení stejné, jejich intenzita může být odlišná. Ve stadiu před soudem jsou zásady uplatňovány nejvíce.

---

3 § 181 odst. 1 TŘ - předběžné projednání obžaloby slouží k přezkoumání podané obžaloby státním zástupcem u soudu, a to především zda nedošlo k procesním vadám a byly objasněny základní skutečnosti v přípravném řízení, a je dána příslušnost k projednání věci.

3. 4. 1. Základní zásady charakteristické pro činnost státního zástupce

V této kapitole shrnu základní zásady charakteristické pro činnost státního zástupce vyjádřené v zákoně č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších novel (dále jen ZoSZ).

Zásada ochrany veřejného pořádku

V ustanovení § 1 odst. 1 ZoSZ je státní zastupitelství zakotveno jako soustava úřadů státu, které jsou určeny k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství. Povahu veřejného zájmu státní zástupce jako zástupce veřejné žaloby v trestním řízení (čl. 80 Ústavy) naplní odpovědností např. za spravedlivé odsouzení, a ne za odsouzení. (Fenyk, J., 2003, str. 17-19)

Zásada zákonnosti

Tato zásada je promítnuta v § 2 odst. 1 ZoSZ, vyjadřuje úřední povinnost (ex officio) státního zastupitelství při výkonu jeho zákonné působnosti. Státní zastupitelství je povinno dbát, aby bylo zahájeno a vedeno trestní stíhání, dozví-li se o právních a skutkových okolnostech odůvodňující podezření ze spáchání trestného činu. (Fenyk, J., 2003, str. 19)

Zásada nestrannosti, zásada objektivit a zásada účinnosti

V ustanovení § 2 odst. 2 ZoSZ jsou obsaženy tři zásady a to nestrannosti, objektivit a účinnosti.

Zásada nestrannosti stanovuje vykonávání působnosti státním zástupcem s vyvarováním se diskriminace v různých formách (diskriminace založená na náboženství, rase, politických a jiných názorech, jazyku apod.), tuto zásadu lze také najít v § 24 odst. 2 ZoSZ. (Fenyk, J., 2003, str. 20)

Při výkonu své funkce by měl být státní zástupce objektivní, tudíž věnovat svou pozornost všem relevantním okolnostem případu i takovým, které by se pro jeho postup jevily jako nevýhodné, a tím se řídit *zásadou objektivit*.

Osoby, kterých se řízení týká, by měli být co nejméně jeho vedením zatíženi tzn. státní zástupce by měl věci prováděné ve své působnosti zpracovávat co možná nejrychleji, důsledně a nejvhodnějším postupem s respektováním základních práv a svobod. O tom pojednává *zásada účinnosti*. (Fenyk, J., 2003, str. 20)

Zásada nezávislosti a zásada hierarchie

Tyto dvě zásady jsou obsaženy v ustanovení § 3 odst. 1 ZoSZ.

Nezávislost státního zástupce je pro jeho výkon funkce nezbytnou součástí, a to i v případě nezávislosti na jiných orgánech a jakýchkoli vnějších vlivech, avšak nedosahuje stejné nezávislosti jako u soudců. Při výkonu své funkce je státní zástupce nenahraditelný a nezastupitelný jinými orgány či osobami. V daném případě se jedná o *zásadu nezávislosti*. (Fenyk, J., 2003, str. 20)

Zásada hierarchie se týká i ustanovení o dohledu, ale zejména organizace státního zastupitelství, kde např. v případě čtyřstupňové struktury dochází k hierarchii dvou nejbližších stupňů, nejbližší vyšší stupeň vykonává dohled hierarchickými oprávněními. (Fenyk, J., 2003, str. 20-21)

Zásada nedílnosti

Tato zásada je zakotvena v ustanovení § 23 odst. 1 ZoSZ. Působnost státního zastupitelství zajišťuje výkonem ze své funkce státní zástupce a jeho provedené úkony jsou považovány za úkony státního zastupitelství, tudíž orgány státního zastupitelství vystupují navenek jako celek. (Fenyk, J., 2003, str. 70)

3. 4. 2. Základní zásady trestního řízení

Základní zásady trestního řízení dávají základ stadiím trestního řízení a všem právním institucím, neuplatňují se však ve všech stadiích stejnou měrou. Budu se snažit uvést veškeré základní zásady týkající se trestního řízení, které vyplývají z trestního řádu s uvedením ústavněprávní roviny.

Zásada stíhání jen ze zákonných důvodů a zásada ne bis in idem

Zásadu stíhání jen ze zákonných důvodů nalezneme v ust. § 2 odst. 1 TŘ, která zaručuje stíhání osob jen ze zákonných důvodů a způsobem dle TŘ. I v přípravném řízení trestním je tato zásada dodržována a to dohledem státního zástupce nad zachováním zákonnosti tohoto řízení⁴.

---

⁴ Srov. v čl. 8 odst. 2 LPS se také hovoří o tom, že nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak, než z důvodů uvedených v zákoně a způsobem stanovující tento zákon, tímto zákonem se rozumí právě trestní řád.

Na zásadu stíhání jen ze zákonných důvodů navazuje *zásada ne bis in idem* (z lat. „*ne dvakrát za stejné*“, angl. *double jeopardy*), nelze stíhat obviněného pro týž skutek dvakrát. Tato zásada je zakotvena v čl. 40 odst. 5 LPS a Prováděcí úmluvě k Schengenské dohodě (dále jen PÚSD) v čl. 54 až 58.

Zásada presumpce nevinny a zásada in dubio pro reo

Zásada presumpce nevinny je v TŘ vyjádřena v ust. § 2 odst. 2 následovně: „*Dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen*“. Nalezneme jí i v čl. 40 odst. 2 LPS, v Úmluvě o ochraně lidských práva základních svobod (dále jen Úmluva) v čl. 6 odst. 2 (čl. 6 – Právo na spravedlivé řízení) a poté taky v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (dále jen Pakt) v čl. 14 odst. 2. OČTŘ jsou povinny se řídit *zásadou in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch viníka), tzn. rozhodnout ve prospěch obviněného nebo obžalovaného je nezbytné, vyskytnou-li se pochybnosti o vině obviněného nebo obžalovaného a tyto nelze provedením dalším dokazováním odstranit, která také vyplývá z ust. 2 odst. 2 TŘ.

Zásada zajištění práva na obhajobu

Tato zásada navazuje na zásadu presumpce nevinny. Osobě, proti níž se vede trestní stíhání, zajišťuje právo na poučení o svých právech na uplatnění obhajoby a umožnění těchto práv na její využití. V některých případech, pokud si obviněný sám svého obhájce nezvolí a zákon to vyžaduje, je mu obhájce přidělen soudem (nutná obhajoba § 36, 36a TŘ). Zásada zajištění práva na obhajobu je vymezena ust. § 2 odst. 13 TŘ a v čl. 40 odst. 3 LPS.

Zásada legality a zásada oportunity (účelnosti)

V ust. § 2 odst. 3 TŘ je vyjádřena *zásada legality*, tudíž povinností státního zástupce stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví. Přípustné jsou jen výjimky (např. ust. § 163a, § 159a odst. 3 vzhledem k okolnostem uvedeným v ust. § 172 odst. 2 TŘ) ze zákona a vyhlášené mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána. Opakem této zásady je *zásada oportunity (účelnosti)*, kdy státní zástupce má právo nezahajovat trestní stíhání, jestliže se jeví v některých případech jako neúčelné, i když k němu byly zjištěny zákonné důvody.

Zásada oficiality, zásada rychlosti, zásada přiměřenosti a zdrženlivosti a zásada nepřipustnosti petit

S těmito zásadami se setkáme v ust. § 2 odst. 4 TŘ. OČTŘ postupují v trestním řízení z úřední povinnosti (*ex officio*), jestliže TŘ nestanoví něco jiného, čímž je dána *zásada oficiality* obsažená v první větě tohoto ustanovení. V následující větě je obsažena *zásada rychlosti* spočívající v co nejrychlejší projednání trestní věci OČTŘ uvedená i v čl. 38 odst. 2 LPS (každý má právo, aby jeho věc byla projednána bez zbytečných průtahů) a také *zásada přiměřenosti a zdrženlivosti*, podle které OČTŘ musí v co nejmenší míře zasahovat do základních práv a svobod občanů⁵. *Zásada nepřípustnosti petic* je dána obsahem poslední věty tohoto ustanovení, kdy OČTŘ nepřihlížejí k obsahu petic, které zasahují do plnění těchto povinností.

Zásada materiální pravdy, zásada vyhledávací a zásada zjištění skutkového stavu bez důvodných pochybností

Uvedené zásady lze nalézt v ust. § 2 odst. 5 TŘ. V *zásadě materiální pravdy* (dříve nazývanou *objektivní pravda*) je povinností OČTŘ zjistit okolnosti shodující se se skutečností, o které mohou pak opřít své rozhodnutí, za součinnosti stran a v souladu se svými právy a povinnostmi dle TŘ. Z povinnosti OČTŘ v trestní věci zjistit materiální pravdu vyplývá *zásada vyhledávací*, která jim ukládá z úřední povinnosti objasnit všechny okolnosti svědčící ve prospěch či v neprospěch osoby, proti níž se vede trestní řízení (obviněný, obžalovaný). Další povinnost OČTŘ mají ve zjištění skutkového stavu věci bez důvodných pochybností v nezbytném rozsahu pro jejich rozhodnutí, tím je dána poslední zásada tohoto ustanovení.

Zásada volného hodnocení důkazů

Vymezení *zásady volného hodnocení důkazů* je v ust. § 2 odst. 6 TŘ. OČTŘ hodnotí důkazy⁶ na základě uvážení všech okolností případu podle svého vnitřního přesvědčení.

Zásada spolupráce se zájmovým sdružením

Spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů a využívat jejich výchovného působení ukládá OČTŘ zásada dle § 2 odst. 7 TŘ, formy jejich spolupráce jsou uvedeny v § 3 a § 6 TŘ.

---

5 Tato zásada se nevztahuje jen na osobu, proti níž se vede trestní řízení, neboť se vztahuje i na osoby, kterých se jakýmkoliv způsobem trestní řízení týká např. poškozený, znalec, svědek, zúčastněná osoba atd.

6 Důkazem dle § 89 odst. 2 TŘ se rozumí, vše co může přispět k objasnění věci zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání.

Zásada obžalovací

Trestní stíhání před soudy není možné bez obžaloby nebo návrhu na potrestání podaných státním zástupcem, jehož úlohou je před soudem zastupovat veřejnou žalobu dle ust. § 2 odst. 8 TŘ. Podstatou zásady obžalovací je také rozdělení procesních funkcí mezi soud, žalobu a obhajobu.

Zásada veřejnosti, zásada ústnosti, zásada bezprostřednosti a zásada českého jazyka

Trestní věci jsou před soudem projednávány veřejně na rozdíl od přípravného řízení. Veřejnost smí být vyloučena pouze v případech, které stanoví TŘ (např. § 314e TŘ - rozhodnutí ve věci trestním příkazem) nebo zvláštní zákon (např. § 54 ZSM). *Zásada veřejnosti* je vymezena nejen v TŘ v ust. § 2 odst. 10, ale také v čl. 38 odst. 2 LPS a v ust. § 6 odst. 1 ZSS. *Zásadu ústnosti* nalezneme v TŘ v ust. § 2 odst. 11 a stejně tak jako zásadu veřejnosti v ust. § 6 odst. 1 ZSS, kdy tato ust. zaručují před soudy ústní jednání, důkazy jsou prováděny vyslycháním účastníků trestního řízení, čímž je vytvořen nejlepší předpoklad pro zjištění materiální pravdy a naplnění *zásady bezprostřednosti* dle ust. § 2 odst. 12 TŘ. *Zásada bezprostřednosti* znamená rozhodování soudu na základě důkazů, které byly před ním provedeny, a čerpat, je-li to možné, z nejbližšího pramene zjišťované skutečnosti. Po celou dobu řízení je zúčastněným osobám zajištěno právo ze strany OČTŘ vedení řízení a vyhotovování rozhodnutí v českém jazyce, nebo v jazyce, o kterém uvedou, že ho ovládají, hovoříme zde o *zásadě českého jazyka* vyjádřené v ust. § 2 odst. 14 TŘ, v čl. 38 odst. 4 LPS je uvedeno právo na tlumočníka pro toho, kdo neovládá jazyk, jímž se vede jednání.

3. 5. Přípravné řízení trestní – pojem, průběh a význam

Právní obor označující se jako *trestní právo procesní* upravuje trestní řízení, které je definováno TŘ jako řízení podle tohoto zákona (§ 12 odst. 10 TŘ). Trestní řízení je tedy zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení (dále jen OČTŘ)⁷, popř. i jiných osob zúčastněných na tomto řízení, jehož úkolem je zjistit, zda došlo ke spáchání trestného činu, pokud ano, zjistit jeho pachatele, následně rozhodnout dle zákona o řádném trestu nebo ochranném opatření, vykonat dané rozhodnutí, působit k upevňování zákonnosti a preventivně, aby se předcházelo a zamezovalo páchání trestné činnosti.

Činiteli trestního řízení jsou *subjekty*, které mají vliv na průběh řízení a zákon jim

---

7 § 12 odst. 1 TŘ tj. soud, státní zástupce a policejní orgán

přiznává určitá práva nebo ukládá povinnosti, jimiž jsou OČTŘ, osoba proti níž se vede trestní řízení, obhájce, poškozený, zúčastněná osoba, osoby se samostatnými obhajovacími právy, OSPOD (Orgán sociálně-právní ochrany dětí), a poté svědci, znalci, tlumočníci, pokud uplatňují nárok na svědečné, znalečné a tlumočné. Zvláštní postavení mezi subjekty řízení mají *strany*. Stranou se dle § 12 odst. 6 TŘ rozumí opět osoba, proti níž se vede trestní řízení, která je i subjektem řízení, stejně tak i zúčastněná osoba a poškozený, v řízení před soudem i státní zástupce a společenský zástupce, a také jiná osoba, na jejíž návrh se řízení vede, která podala opravný prostředek.

Trestní řízení lze rozdělit na stádia, která však nejsou pojmem definovaným v TŘ, ani v jiné právní normě, proto přesná terminologie stádií trestního řízení není ani jednotně ustálená v literatuře s právním zaměřením, a rovněž tak v aplikační praxi. Z vlastní zkušenosti bych se přikláněla k rozdělení stádií dle časového průběhu na dvě základní stádia:

1. Přípravné řízení nebo-li předsoudní stadium – zahrnuje prověřování a objasňování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (§ 158 - § 159b TŘ), a dále úsek tzv. *vyšetřování* (§ 161 odst. 1 TŘ) vedoucí k zahájení trestního stíhání konkrétní osoby pro spáchaný trestný čin až do podání obžaloby či jiného rozhodnutí (§ 160 - § 170 TŘ). Toto řízení koná policejní orgán a státní zástupce a zahrnuje i tzv. *zkrácené přípravné řízení* (§ 179a - § 179h TŘ).
2. Řízení před soudem nebo-li soudní stadium – koná se na podkladě obžaloby podané státním zástupcem příslušnému soudu, kterou také před soudem sám zastupuje, a zahrnuje dílčí stadia - předběžné projednání obžaloby, hlavní líčení, řízení o opravných prostředcích a vykonávací řízení (ustanovení hlavy dvanácté až dvacáté první TŘ).

Pro mou diplomovou práci jsem vybrala první stadium trestního řízení, a to nejen vzhledem k tomu, že dle mého názoru jeho výsledek ovlivňuje průběh řízení před soudem, ale je mi i bližší z důvodů dlouholeté praxe v přípravném řízení trestním jako policejního orgánu ve spolupráci se státními zástupci.

Pojem *přípravného řízení* v oblasti trestního řízení je vymezen v § 12 odst. 10 TŘ, jedná se o: *úsek řízení podle tohoto zákona od sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení nebo provedení neodkladných a neopakovatelných úkonů, které mu bezprostředně předcházejí, a nebyly-li tyto úkony provedeny, od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby, postoupení věci jinému orgánu nebo zastavení trestního stíhání, anebo do rozhodnutí či vzniku jiné skutečnosti, jež mají účinky zastavení trestního stíhání před*

podáním obžaloby, zahrnující objasňování a prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vyšetřování.

V obecném pojetí lze uvést, že smyslem přípravného řízení trestního je opatřit podklady pro rozhodnutí, zda má být podána obžaloba a věci se má dále zabývat soud, nebo zda má být od trestního stíhání upuštěno.

Toto předsoudní stadium, což je nutné podotknout, je do značné míry ovlivňováno i ústavním pořádkem, mezinárodními smlouvami dle čl. 10 Ústavy ČR, a to především některými základními zásadami trestního řízení, které mají aplikační, normotvorný a interpretační význam a jsou obsaženy nejen v TŘ, ale právě i v Ústavě, Listině základních práv a svobod a v mezinárodních smlouvách podléhajících režimu čl. 10 Ústavy ČR, a bezprostředně ovlivňující právě i přípravné řízení. (Růžička, M., 2005, str. 17-18)

Jak jsem již uvedla, v přípravném řízení rozlišujeme postup před zahájením trestního stíhání, vyšetřování, zároveň i vyšetřování některých trestných činů, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud a zkrácené přípravné řízení. Za zákonnost průběhu přípravného řízení odpovídá státní zástupce, vykonává nad ním *dozor*, je oprávněn účastnit se provádění úkonů policejních orgánů, případně provést osobně i jednotlivý úkon a celé vyšetřování. Dále je oprávněn uložit policejnímu orgánu provedení oprávněných úkonů potřebných k objasnění věci a zjištění pachatele, vyžadovat od policejního orgánu spisy včetně souvisejících zpráv, dokumentů atd., činit pokyny k doplnění při vrácení věci policejnímu orgánu, nebo věc policejnímu orgánu odejmout a učinit opatření k přikázání jinému policejnímu orgánu, je oprávněn zahájení trestního stíhání dočasně odložit a nahrazovat svými rozhodnutími a opatřeními taková rozhodnutí a opatření, která zrušil jako nezákonná a neodůvodněná.

Podnětem k tomu, aby bylo zahájeno trestní řízení (§ 158 odst. 3 TŘ), jednak může být tzv. *trestní oznámení*, oznámení o okolnostech spáchání trestného činu, nebo také samotné šetření, výsledek vlastní činnosti policejního orgánu. Pokud policejní orgán objasňováním a prověřováním skutečností důvodně nasvědčující spáchání trestného činu dospěje k závěru formou opatřování a zajišťování např. nezbytných vysvětlení od osob podílejících se na prověřované věci, stop na místě činu ohledáním místa činu (OMČ) a nejen na místě činu, odborných vyjádření či znaleckých posudků, zvukových a obrazových záznamů osob, daktyloskopických otisků apod., že jej spáchala konkrétní osoba, zahájí proti této osobě usnesením trestní stíhání (§ 160 odst. 1 TŘ), které je následně označováno jako *vyšetřování*. Nebylo-li prověřováním *trestního oznámení* zjištěno podezření z trestného činu po zahájení trestního řízení, policejní orgán nebo státní zástupce věc odloží usnesením (§

159a TŘ). V úseku *vyšetřování* se osoba, proti níž bylo zahájeno trestní stíhání okamžikem oznámení v usnesení, stává obviněným (§ 32 TŘ) a lze proti ní použít oprávnění uvedených v TŘ jako proti obviněnému. Policejní orgán, uzná-li vyšetřování za skončené, tedy jsou-li veškeré úkony provedené způsobem dle ustanovení TŘ včetně prostudování spisu obviněným (případně i obhájcem), předloží spis s návrhem na podání obžaloby státnímu zástupci (§ 166 odst. 3 TŘ). Odlišně se postupuje při vyšetřování trestných činů dle § 17 TŘ a to postupem uvedeném v ustanovení § 168 TŘ.

V přípravném řízení nebo-li předsoudním stadiu, jak již bylo zmíněno, se připravují podklady pro následující řízení před soudem, ve kterém dochází o rozhodování o vině a trestu, proto by mělo být považováno za nejdůležitější stadium trestního řízení.

Shromáždění základních důkazů je především prováděno v přípravném řízení probíhající ve formě neveřejné. I přesto by se dalo říci, že přípravné řízení má dle ustanovení vyplývajících z TŘ předběžný charakter, avšak jeho výsledek ovlivňuje ve velké míře řízení před soudem. Přípravné řízení je nedílnou součástí celku zvaného trestní proces, jeho význam nelze opomíjet, dochází zde i k vzájemným vztahům mezi policejním orgánem a státním zastupitelstvím, státní zástupce vykonává dozor nad zachováním zákonnosti přípravného řízení. V předsoudním stadiu soud pouze rozhoduje o některých prostředcích k zajištění osob (vazba) a věcí (domovní prohlídka) a o opravných prostředcích proti některým rozhodnutím policejního orgánu a státního zástupce.

Z mé zkušenosti však mohu sdělit skutečnost, která spíše svědčí o tom, že pokud nejsou v rámci úseku přípravného řízení shromážděny veškeré možné důkazy policejním orgánem, i ty důkazy nemající vliv na vyšetřování, byť by je mohl provést případně právě soud v řízení před soudem, je věc vrácena zpět prostřednictvím státního zástupce policejnímu orgánu k došetření a opětovnému rozhodnutí ve věci. Příčinu lze hledat v různých aspektech např. neochotě soudu věnovat pozornost složitějším spisům a oddálení jejich řešení vrácením zpět do přípravného řízení, přehlacení soudů řízeními v trestních věcech, špatném personálním stavu apod.

3. 5. 1 Postup před zahájením trestního stíhání

Postup před zahájením trestního stíhání je upraven v hlavě deváté trestního řádu.

Dle ust. § 158 odst. 1 TŘ je policejní orgán povinen učinit všechna potřebná šetření a

opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele, a to především na základě vlastních poznatků, podaných trestních oznámení i podnětů od osob a orgánů. Také je povinen působit preventivně, předcházet trestné činnosti. Stejně tak jako policejní orgán je státní zástupce také povinen přijímat oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (ust. § 158 odst. 2 TŘ).

Policejní orgán zprvu provádí z úřední povinnosti počáteční šetření a to nejen dle TŘ, ale i dle ust. § 2 odst. 1 Zákona o Policii České republiky č. 283/1991 Sb. ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZPČR), jsou podpůrně využívána některá oprávnění dána právě tímto zákonem (např. § 12 odst. 1 – oprávnění požadovat vysvětlení). V této fázi policejní orgán prověřuje, zda je opravdu dáno podezření ze spáchání trestného činu, jelikož se může jednat i např. o přešupek proti veřejnému pořádku dle ust. § 47 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Provádí-li se postup dle ust. § 158 odst. 1 TŘ, nevyhotovuje se záznam o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 TŘ a to do doby, dokud není proveden první úkon a není zahájeno trestní řízení dle TŘ sepsáním tohoto záznamu, dříve nelze provádět úkony dle TŘ. Pokud nedojde k zahájení trestního řízení dle § 158 odst. 3 TŘ, postup dle § 158 odst. 1 TŘ je policejním orgánem formálně ukončen uložením věci podle spisového pořádku a to Úředním záznamem s návrhem na uložení záznamem na písemnosti tzv. „AA“⁸. Chtěla bych se také zmínit v rámci postupu dle § 158 odst. 1 TŘ o možnosti OČTŘ vrátit podání podateli, je-li znám, a nesplňuje-li toto podání požadavky dle ust. 59 odst. 4 TŘ, k doplnění s příslušným poučením, jak nedostatky odstranit a stanovením lhůty k jejich odstranění. Pokud není podatel znám a nedostatky nejsou odstraněny k podání se dále nepřihlíží.

Vyhodnotí-li zpravidla policejní orgán důvod k zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 TŘ, jehož záznam o zahájení úkonů trestního řízení, lépe řečeno jeho opis, zašle do 48 hodin státnímu zástupci, a to na základě písemného, ústního, telefonického apod. oznámení od kterékoliv osoby, státního orgánu, sdružení občanů a dalších subjektů začne opatřovat nezbytná vysvětlení (např. dle ust. § 158 odst. 5 a násl. TŘ), potřebné podklady (spisy a jiné písemnosti), zajišťovat stopy trestného činu a provádět úkony k objasnění a prověřování těchto skutečností dle ust. § 158 odst. 3 písm. a) – c) TŘ, a také provádět úkony

8 Dojde-li ze strany oznamovatele ke stížnosti na toto formální ukončení, i přesto, že proti tomuto není trestním řádem zaručena stížnost, a to v prvé řadě na postup policejního orgánu, rozhodne o tomto nejbližší nadřízený daného policejního orgánu, pokud si oznamovatel stěžuje na chybnou právní kvalifikaci prověřovaného skutku policejním orgánem, věc je zaslána státnímu zástupci ke stanovisku. Je nutné však podotknout, že se jedná o velmi sporné téma v teoretické i praktické rovině, což mohu ze své zkušenosti jen potvrdit.

s využitím operativně pátracích prostředků dle ust. § 158b – 158e TŘ (předstíraný převod, sledování osob a věcí a použití agenta).

Záznam o zahájení úkonů trestního řízení dle § 158 odst. 3 TŘ je oprávněn zrušit v rámci dozoru státní zástupce dle ust. § 174 odst. 2 písm. e) TŘ, jedná-li se o nezákonné a neodůvodněné rozhodnutí policejního orgánu.

Během prověřování skutečností nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin je povinen policejní orgán dodržovat lhůty dle ust. § 159 TŘ, jejichž délka se odvíjí od příslušnosti soudu, a pokud lhůta prověřování nebyla dodržena, policejní orgán státnímu zástupci písemně zdůvodní, proč nebylo možné v zákonné lhůtě prověřování skončit a zároveň zažádá návrhem o prodloužení lhůty, ve kterém policejní orgán dále uvede jaké mají být ještě další úkony provedeny. Státní zástupce pokynem může stanovit jinou lhůtu než, kterou požadoval policejní orgán k prodloužení, a změnit také výčet úkonů uvedené policejním orgánem.

V rámci trestního řízení dle ust. § 158 odst. 3 TŘ se provádí neodkladné⁹ a neopakovatelné¹⁰ úkony prováděné za účasti soudce na návrh státního zástupce, jedná se o výslech svědka a rekognici (dle ust. 158a TŘ).

Šetří-li policejní orgán nebo státní zástupce závažné a skutkově složité věci mohou využít dle ust. § 157 odst. 3 TŘ odborné pomoci konzultanta, který má znalost ze speciálního oboru, avšak jeho účast nezbavuje policejní orgán ani státního zástupce odpovědnosti za zákonný průběh trestního řízení.

Po využití všech možných zákonných prostředků v průběhu stadia prověřování dle ust. § 158 odst. 3 TŘ zda došlo ke spáchání trestného činu či nikoliv policejní orgán nebo státní zástupce věc ukončí a to usnesením o odložení věci dle ust. § 159a odst. 1-5 TŘ (a to v případech, kdy nejde o podezření z trestného činu, trestní stíhání je nepřípustné dle ust. § 11 odst. 1 TŘ, je neúčelné vzhledem k okolnostem uvedených v ust. § 172 odst. 2 písm. a) nebo b) TŘ, nastaly-li okolnosti uvedené v ust. § 172 odst. 2 písm. c) TŘ a pokud nebyly zjištěny skutečnosti k zahájení trestního stíhání dle ust. § 160 odst. 1 TŘ), odevzdáním věci k projednání přestupku nebo jiného správního deliktu, a ke kázeňskému nebo kárnému projednání k příslušným orgánům dle ust. § 159a odst. 1 písm. a), b) TŘ, dalším způsobem je zahájení zkráceného přípravného řízení dle ust. § 179a a násl. TŘ nebo zahájení trestního

---

9 § 160 odst. 4 TŘ - je úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání.

10 § 160 odst. 4 TŘ - je úkon, který nebude možno před soudem provést.

stíhání dle ust. § 160 odst. 1 TŘ, pokud je dostatečně odůvodněn závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba na základě zjištěných a odůvodněných skutečností.

Usnesení o odložení věci lze napadnout stížností poškozeného. Poškozenému musí být toto usnesení doručeno, pokud je znám, a do 48 hodin usnesení o odložení dle § 159a odst. 1-5 TŘ i státnímu zástupci, kdy ho státní zástupce může do 30 dnů od jeho doručení zrušit a to nejen na podnět právě stížnosti poškozeného.

Trestní stíhání lze zahájit i po odložení věci a to v případě pominou-li důvody odložení. Policejní orgán se souhlasem státního zástupce může také dočasně odložit trestní stíhání formou záznamu na nezbytnou dobu, i přesto, že jsou k tomu zákonné důvody, jestliže je to třeba k objasnění trestné činnosti páchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nebo jiného úmyslného trestného činu, anebo zjištění jejich pachatelů (ust. § 159b TŘ).

3. 5. 2 Zahájení trestního stíhání a další postup v něm

Hlava desátá trestního řádu upravuje zahájení trestního stíhání a další postup v něm, včetně zkráceného přípravného řízení, které bude předmětem další kapitoly mé práce.

Nasvědčují-li zjištěné a odůvodněné skutečnosti při prověřování tomu, že byl spáchán trestný čin určitou osobou, a není-li důvod k postupu dle ust. § 159a odst. 2 a 3 nebo § 159b odst. 1 TŘ, policejní orgán zahájí trestní stíhání této osoby jako obviněného dle ust. § 160 odst. 1 TŘ vydáním usnesení¹¹, které se doručuje v opise obviněnému nejpozději na počátku prvního výslechu, jeho obhájci¹² a státnímu zástupci do 48 hodin dle ust. § 160 odst. 2 TŘ, kdy toto ust. je speciální k ust. § 137 TŘ o oznamování usnesení. Proti rozhodnutí – usnesení o zahájení trestního stíhání je přípustná stížnost bez odkladného účinku v obecné lhůtě uplatnitelná do tří dnů od doručení.

Zahájit trestní stíhání může i státní zástupce, který, jak jsem již zmiňovala, může provést jakýkoliv úkon vyšetřování a vydat rozhodnutí v kterékoliv věci (ust. § 174 odst. 2 písm. c) TŘ). K této problematice mohu uvést vlastní zkušenost, kdy po celou dobu mé praxe u policie trvající cca 11 let pouze jednou státní zástupce po zrušení usnesení dle ust. § 160

---

11 Obecné náležitosti usnesení jsou zakotveny v ust. § 134 odst. 1, 2 TŘ, výrok by měl obsahovat totožné náležitosti srovnatelné s popisem skutku v obžalobě dle ust. § 177 písm. c) TŘ a rozsudku dle ust. § 120 odst. 3 TŘ.

12 Lhůta k doručení počíná běžet od jeho zvolení nebo ustanovení - nutná obhajoba

odst. 1 TŘ vypracovaného mou osobou jako komisaře sám ve věci rozhodl a věc odložil usnesením dle ust. § 159a odst. 1 TŘ v návaznosti na ust. § 149 odst. 1 písm. a) TŘ. V takovém případě, kdy věc odloží sám státní zástupce, není již přípustná stížnost proti tomuto rozhodnutí. Chtěla jsem tímto jen sdělit, i když taková oprávnění státní zástupci mají, v praxi je neuplatňují.

Trestní řád vymezuje také trestné činy dle ust. § 163 odst. 1, kdy je přípustné zahájit trestní stíhání obviněného pouze po předchozím udělení souhlasu poškozeného. Souhlas není nutný pouze byla takovým činem způsobena smrt, poškozený je osoba mladší 15 let, nebo není schopen dát souhlas z důvodu zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům, anebo souhlas byl vzat zpět v tísní (ust. § 163a TŘ).

Vyšetřování, jehož pojem byl již uveden a je zakotven v ust. § 161 odst. 1 TŘ, je doprovázeno určitým rozsahem dokazování uvedeného v hlavě páté trestního řádu v ust. § 89, jehož jednotlivé důkazní prostředky upravuje tatáž hlava v ust. § 90 – 118 TŘ (např. výslech obviněného, svědka, znalce, konfrontace, rekonstrukce, vyšetřovací pokus, rekonstrukce, přibrání znalce, věcné a listinné důkazy, ohledání a jiné). Tyto úkony nazývané také jako důkazy lze provést i před zahájením trestního stíhání, jsou-li provedeny v souladu se zákonem, není třeba je po zahájení trestního stíhání opakovat (ust. § 164 odst. 2 TŘ). Důkazy může každá ze stran trestního řízení předložit, vyhledat a nebo navrhnout jejich provedení. V průběhu vyšetřování je většina důkazů zajišťována a vyhledávána pro účely jejich provedení před soudem.

Před soudem však nelze číst ani předestřít úkon provedený dle ust. § 158 odst. 5 TŘ (*Úřední záznam o podaném vysvětlení*), nelze takový úkon použít jako důkaz. Úředním záznam o podaném vysvětlení slouží pouze pro státního zástupce a obviněného ke zvážení návrhu, zda osoba podávající vysvětlení by měla být před soudem vyslechnuta jako svědek. Výjimkou je zde neopakovatelný a neodkladný úkon provedený dle ust. § 158 odst. 8 TŘ, kdy protokol o výslechu v hlavním líčení lze číst dle ust. § 211 odst. 1, odst. 2 písm. a), odst. 3 písm. b), c) TŘ, jinak je dle ust. § 212 TŘ lze pouze předestřít.

Zahájením trestního stíhání se z osoby podezřelé ze spáchání trestného činu stává obviněný v trestním řízení (ust. § 32 TŘ). Obviněný má právo společně se svým obhájcem, pokud si ho zvolil nebo mu byl ustanoven, účastnit se úkonů vyšetřování dle ust. § 165 TŘ. Obhájce obviněného musí být včas o takových úkonech vyrozuměn, může po výslechu OČTŘ a udělení mu slova klást otázky obviněnému i jiným osobám vyslýchaným.

Samotný postup při vyšetřování je zakotven v ust. § 164 TŘ a zvláštní ustanovení o vyšetřování některých trestných činů v ust. § 168 TŘ (vyšetřování tzv. „17“ trestních věcí, o nichž koná řízení v prvním stupni krajský soud).

I ve stadiu vyšetřování je policejní orgán vázán lhůtami pro skončení vyšetřování dle ust. § 167 TŘ. Neskončí-li policejní orgán vyšetřování v zákonem stanové lhůtě, opětovně toto písemně zdůvodní se všemi náležitostmi státnímu zástupci.

Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené, přistoupí k jeho skončení a to prostudováním spisu obviněným a jeho obhájcem, o kterém jsou obě strany trestního řízení vyrozuměni převážně písemnou formou nejméně tři dny předem. Prostudování spisu je učiněno po jeho administrativním zpracováním policejním orgánem spočívající v očíslování stránek, sepsání obsahu spisu apod. Obviněnému a jeho obhájci musí být na prostudování spisu poskytnuta dostatečná doba. Při tomto úkonu obviněný a jeho obhájce mají právo navrhnout doplnění vyšetřování, které může policejní orgán odmítnout, nepovažuje-li ho za nutné a sepiše o tomto záznam. (ust. § 166 odst. 1 TŘ)

Prostudování spisu není povinností pro obviněného ani jeho obhájce, jedná se pouze o jejich právo, tudíž pokud svého práva nevyužijí, postupuje policejní orgán dále, jako by k prostudování spisu došlo a taktéž o tomto sepiše záznam.

Dle ust. § 166 odst. 3 TŘ předloží policejní orgán po skončení vyšetřování spis státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby s navrhovanými důkazy nebo učiní návrh na jiné ukončení přípravného řízení a to dle ust. § 171 TŘ rozhodnutí o postoupení věci jinému orgánu, dle ust. § 172 TŘ rozhodnutí o zastavení trestního stíhání¹³, dle ust. § 173 TŘ rozhodnutí o přerušení trestního stíhání¹⁴ a nebo také dle ust. § 307 TŘ rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a dle ust. § 309 TŘ rozhodnutí o narovnání.

Rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání a o narovnání vydává v přípravném řízení státní zástupce, ale může i soud. Opět se můžu zmínit o vlastní zkušenosti z praxe, kdy vím, že státní zástupci tato rozhodnutí využívají v minimální míře, přenechávají toto oprávnění soudci, i přesto, že obviněný splnil podmínky uvedené v ust. § 307 a § 309 TŘ (např. doznal se k činu, nahradil škodu způsobenou činem nebo učiní jiná opatření k její náhradě). Je otázkou proč je tak ze strany státních zástupců činěno, tedy alespoň z mé osobní

---

13 Do rozhodnutí formou usnesení dle § 171 a § 172 TŘ je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Tato rozhodnutí po nabytí právní moci musí státní zástupce doručit Nejvyššímu státnímu zástupci, jež je může přezkoumat i následně zrušit - ust. § 173a a § 174a TŘ.

14 Jedná se o rozhodnutí zatímní povahy - pomínou-li důvody přerušení, v trestním stíhání se pokračuje, o tomto se rozhoduje usnesením, proti kterému není přípustná stížnost.

praxe. Předpokladem může být větší váha rozhodnutí soudu, větší respekt obviněného z řízení před soudem, předejití rozhodnutí státního zástupce učiněného navíc, pokud by obviněný porušil jednu z podmínek již v přípravném řízení apod.

Jsou-li výsledky vyšetřování v takovém stádiu, že dostatečně odůvodňují postavit obviněného před soud, je podána státním zástupcem obžaloba s připojením spisu a jeho přílohami (dle ust. § 176 odst. 1 TŘ), a zároveň o jejím podání vyrozumí obviněného, obhájce a poškozeného. Obžaloba, médií a veřejností zaměřována s žalobou v civilním řízení, může být podána pouze pro skutek uvedeném v usnesení o zahájení trestního stíhání. Náležitosti obžaloby jsou stanoveny ust. § 177 TŘ. Dle ust. § 182 TŘ má státní zástupce právo vzít obžalobu zpět a to do doby, než se soud prvního stupně odebere k závěrečné poradě, a pokud se již koná hlavní líčení, tak obžalovaný nesmí trvat na jeho pokračování.

V rámci obžaloby, jsou-li pro to zákonné podmínky, může státní zástupce navrhnout soudu uložení ochranného opatření, který mi je ochranné léčení (ust. § 99 odst. 2 písm. b) TZ), zabezpečovací detence (ust. § 100 odst. 1 TZ), ochranná výchova (její ukládání upravuje ZSM - ust. § 98 odst. 2 TZ, jinak lze postupovat dle TZ – ust. § 109 TZ) nebo zabránění věci (ust. § 101 odst. 1 TZ). Tento návrh však může státní zástupce učinit i samostatně (ust. § 178 TŘ).

3. 5. 3 Zkrácené přípravné řízení

Byl-li pachatel přistižen při činu, nebo bezprostředně poté, anebo byly během prověřování trestního oznámení či jiného podnětu k trestnímu stíhání zjištěny skutečnosti odůvodňující zahájení trestního stíhání a lze předpokládat postavení podezřelého před soud ve lhůtě do dvou týdnů dle ust. § 179b odst. 4 TŘ, koná policejní orgán zkrácené přípravné řízení o trestných činech s horní hranicí trestu odnětí svobody nepřevyšující tři léta a o nichž přísluší konat řízení v prvním stupni okresnímu soudu. (ust. § 179a TŘ)

Podstatou zkráceného trestního řízení je rychlé objasnění skutku a dosáhnout co nejrychlejšího rozhodnutí ve věci v zákonem stanové lhůtě, ale i přesto je na zvážení policejního orgánu, zda zkrácené přípravné řízení povede nebo zůstane u tzv. klasického trestního řízení.

Policejním orgánem jsou prováděny úkony ve zkráceném přípravném řízení dle hlavy deváté, dle hlavy čtvrté pouze neodkladné a neopakovatelné úkony za účasti soudce.

Podezřelý ve zkráceném přípravném řízení má stejná práva jako obviněný (dle ust. § 33 odst. 1, 2 TŘ). Zadržený podezřelý má právo si zvolit obhájce, pokud nebude ze zadržení propuštěn, ale bude předán s návrhem na potrestání k provedení zjednodušeného řízení (ust. § 314b odst. 1, 2 TŘ), a svého obhájce mít nebude, je nutné mu obhájce dle ust. § 38 odst. 1 a § 36 odst. 4 písm. a) TŘ zvolit.

Ve zkráceném přípravném řízení se také zahájí úkony trestního řízení dle § 158 odst. 3 TŘ, podezřelý je k věci vyslechnut na protokol dle ust. § 158 odst. 5 TŘ, nejpozději na počátku tohoto výslechu je třeba mu sdělit, z jakého spáchaného skutku je podezřelý a jaký trestný čin je v tomto skutku spatřován, čímž je mu sděleno podezření zaznamenané do tohoto protokolu. Jeho opis je doručen podezřelému a jeho obhájci, státnímu zástupci se opis zašle do 48 hodin. (ust. § 179b odst. 3 TŘ)

Úkony provedené dle ust. § 158 odst. 3, 5 TŘ lze se souhlasem státního zástupce a obviněného v hlavním líčení ve zjednodušeném řízení samosoudcem přečíst, což se liší od o tzv. klasického trestního řízení.

Zkrácené přípravné řízení nemá charakter vyšetřování, jelikož trestní stíhání se zahajuje až doručením návrhu na potrestání státním zástupcem soudu. Proto si lze všimnout, že v hlavním líčení konané samosoudcem je podezřelý označován jako obviněný.

Dokazování ve zkráceném přípravném řízení je převážně založeno na zadržení podezřelého, osobní prohlídce, podaných vysvětlení, ohledání místa činu, odborných vyjádření případně znaleckých posudků, která nejsou časově náročná, zajištěných písemnostech ke spisu, opatřeních dle ust. § 78-81 TŘ, a jak jsem již uvedla na neodkladných a neopakovatelných úkonech a to i v případech zajištění osob a věcí. Operativně pátrací prostředky se využívají jen zřídkakdy.

Neskončí-li policejní orgán zkrácené přípravné řízení ve lhůtě dle § 179b odst. 4 TŘ, může státní zástupce s přihlédnutím k okolnostem případu tuto lhůtu prodloužit a to pouze jednou nejvýše o deset dnů (ust. § 179f odst. 2 písm. a) TŘ).

Policejní orgán po skončení zkráceného přípravného řízení předloží státnímu zástupci zprávu o jeho výsledku, nerozhodne-li policejní orgán o odložení věci dle § 159a odst. 1 až 4 TŘ, obsahující popis trestného činu, který je ve skutku spatřován a pro který bylo sděleno podezření, uvede důkazy, jež je možné provést před soudem, a přiloží ke zprávě veškeré písemnosti a věci shromáždění v tomto řízení.(ust. § 179c odst. 1 TŘ)

Po obdržení zprávy policejního orgánu státní zástupce podá soudu návrh na potrestání, shledá-li důvody postavení podezřelého před soud (ust. § 179c odst. 2 písm. a) TŘ) a nevyužije-li jiné způsoby ukončení zkráceného přípravného řízení dle ust. § 179c odst. 2 písm. b) – i) TŘ. Namísto podání návrhu na potrestání může státní zástupce odložit tento návrh za podmínek dle ust. § 307 TŘ, kdy se jedná o tzv. podmíněné odložení podání návrhu na potrestání ustanovené v § 179g TŘ se stanovením zkušební doby na šest měsíců až jeden rok.

Zkrácené přípravné řízení lze využívat převážně při páchání trestných činů proti majetku (uvedených spíše na začátku hlavy V), jelikož jejich dokazování není tak rozsáhlé a náročné jak z časového hlediska tak i hlediska složitosti případu (např. krádež dle ust. § 205 TZ, neoprávněné užívání cizí věci dle ust. § 207 TZ apod.)

3. 6 Změny ve vztahu činnosti státního zástupce v rámci nabytí účinnosti nového trestního zákoníku ke dni 01. ledna 2010

Ke dni 01. ledna 2010 nabyl účinnosti zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, a jeho novela zákon č. 306/2009 Sb. Nabytím účinnosti trestního zákoníku byl zrušen trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Trestní zákoník je hlavním pramenem práva trestního, které se dále dělí na trestní právo hmotné, jehož úkolem je stanovit, co je trestným činem a jaký trest za něj uložit (trestní zákoník) a trestní právo procesní upravující trestní řízení tzv. procedurální postup trestních orgánů v trestních věcech (trestní řád).

Nabytím účinnosti trestního zákoníku nedošlo ve vztahu činnosti státního zástupce k žádným zásadním změnám.

Zákon o státním zastupitelství č. 283/1993 Sb. nebyl touto změnou dotčen. V zákoně č. 41/2009 Sb., je uveden výčet změn některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku, jedním z takových zákonů je i trestní řád zákon č. 141/1961 Sb., ve kterém byl např. v ust. § 159a (odložení nebo jiné vyřízení věci) vložen odstavec 4, kterým může státní zástupce věc odložit, pokud z výsledků prověřování nastaly okolnosti dle § 172 odst. 2 písm. c), tímto byly dosavadní odstavce 4 až 6 označeny jako odstavce 5 až 7. Dále může v trestním řízení o zvlášť závažném zločinu v obžalobě označit obviněného za spolupracujícího dle § 178a TŘ, což je nové ustanovení tohoto zákona. Byť se to již nedotýká přípravného řízení

trestního, může dle § 334e odst. 1 TŘ státní zástupce navrhnout při trestu domácího vězení změnu místa tohoto výkonu trestu. Také bych se jen okrajově zmínila o změně v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb. a to např. v ust. § 80 došlo k zakotvení možnosti státního zástupce v přípravném řízení nařídít výkon dohledu probačního úředníka střediska probační a mediační služby, v jehož obvodu bydlí nebo se zdržuje mladistvý.

4. Veřejná žaloba ve Spojených státech amerických

Veřejná žaloba Spojených států amerických, lépe řečeno její úloha v právním systému je odlišná od právního systému v Evropě, což bylo zapříčiněno nechtím nově vznikajícího státu převzít od Velké Británie „mateřské země“ principy státoprávního uspořádání.

4.1 Vznik a vývoj

Písemné prameny k dějinám Ameriky vůbec, lze rozdělit na dvě části. Do první patří vše, co bylo sepsáno před příchodem Evropanů, ale lze sem zařadit v podstatě pouze prameny pocházející ze střední Ameriky, včetně Mexika., a to buď jako obrázkové rukopisy, anebo jako nápisy vytesané do kamenů.

Druhá část pak obsahuje prameny sepsané od prvního příchodu nejprve Španělů a pak dalších Evropanů, a to jimi samotnými. (Katz, F., 1989, str. 11)

Snažím se sice porovnat postavení a činnost státního zástupce v České republice a ve Spojených státech amerických, ale myslím si, že není na škodu se alespoň zmínit o tom, že určitý právní řád jako takový existoval na americkém kontinentu již před příchodem Evropanů.

Pokud bychom se například zaměřili na vývoj práva v Aztécké říši, existovala zde jakási pospolitost zvaná „calpulli“, neboli velký dům. Tato byla vybavena funkcemi a velkými pravomocemi, členové získávali vojenský výcvik a v čele stál tzv. calpullec. Tento jednak zastupoval tuto společnost navenek, dále měl funkci správce majetku a také v menších sporech vykonával funkci soudce. (Katz, F., 1989, str. 184)

Takto to nemohlo samozřejmě být dostačující, vzhledem k tomu, že stále více obyvatel již nenáleželo k calpulli a v této souvislosti vzrůstaly sociální rozdíly a vyvinula se síť soudnictví. Závažnější případy tedy byly řešeny na vyšším soudním stupni tzv. tlacxitlánu, který byl tvořen již třemi soudci. Tento soud měl kompetence k projednání otázek týkajících se příslušníků vládnoucí vrstvy. V případech vztahujících se k nejvyšším funkcím a případně k trestům smrti probíhaly před soudem ještě o stupeň vyšším. Soudy měly k dispozici i další zaměstnance, jako písaře, stráž, která např. předváděla obžalovaného, pokud nepřišel dobrovolně, ale i katy. Existovaly zákony, ve kterých byly i uvedeny konkrétní tresty, nejtvrďší v případech poškozování státní moci, svrchovanosti státu, nebo vlastnictví. Z

pravomoci uvedených soudů byli vyňati válečníci, kteří podléhali polnímu soudu a obchodníci, kteří měli také své soudy. (Katz, F., 1989, str. 252)

V Severní Americe, na rozdíl od Střední Ameriky, neexistovali silné, centralizované indiánské říše a samostatné kmeny nemohly prakticky nijak kolonizaci anglickými osadníky ohrozit. Nedá se ale zatím uvažovat o „jedněch“ dějinách, ale spíše o izolovaném vývoji jednotlivých kolonií. Zajímavé je, že zde byla daleko větší tendence k zachycení práva písemně, než v mateřské zemi. (Kuklík, J., Seltenreich, R., 2007, str. 356)

V literatuře se často v případě trestního práva poukazuje na přímá pravidla v koloniích a brzy se i objevují první trestní zákoníky, které otevřeně uvádějí co je trestný čin. Jako důležitý prostředek kontroly bylo využíváno veřejné mínění a ve srovnání trestního práva v koloniích, s trestním právem v Anglii, se dá říci, že to v koloniích bylo méně formální.

Po odtržení kolonií od Velké Británie a vzniku Spojených států amerických, ve druhé polovině 18. století, byli Američané nuceni řešit otázku, zda spolu s britskou královskou vládou svrhnout také „*common law*“. Jeho další užívání považovali někteří za porušování nezávislosti a označovali ho za zastaralé a feudální. Část veřejnosti sice vzhlížela k francouzskému revolučnímu právu, ale značná část Američanů spatřovala v „*common law*“ kořeny a tradice z dob koloniálního období obsahující důležité normy přirozeného práva a sílily hlasy pro jeho zachování, avšak jeho postupné amerikanizaci. Postupně pak vymizelo užívání např. španělského práva na Floridě a francouzského v Illinois. Jedinou enklávou kontinentálního evropského práva, tedy „*civil law*“ zůstává nakonec až do současnosti stát Louisiana. Zcela mimo právního řádu v zemi stáli z počátku původní obyvatelé, tedy indiánské kmeny (indiáni neměli např. občanství, neplatili daně apod.) a tím byla ohrožena ochrana jejich práv. (Kuklík, J., Seltenreich, R., 2007, str. 374-378)

Jedním z nejdůležitějších dokumentů nejen v dějinách Spojených států amerických, byla Deklarace nezávislosti (*The Declaration of Independence*), ze dne 4. července 1776, které má do dnešní doby základní ústavní význam ve spojení s federální ústavou z roku 1787. Na základě ústavy z roku 1787 vzniká vyjma soudů státních i soustava federálních soudů, v trestním právu sehrává velkou roli Listina práv, která představuje v podstatě jakousi malou kodifikaci práva jednotlivců např. odmítnutí svědčit proti sobě samému apod. Předtím poroty dlouho určovaly i obsah práva a poté se objevuje tendence ke kodifikaci vyvolaná retroaktivním charakterem soudcovského zvykového práva, tedy již zmíněného *common law*. Soudci kodifikací do jisté míry ztratili možnost objevovat trestné činy, ale nahradili si ji

interpretací stanoveného práva. Přes tedy takto dále existující „*judge-made criminal law*“, byla kodifikace nepochybně pozitivním krokem ke zvýšení právních jistot jednotlivců. (Kuklík, J., Seltenreich, R., 2007, str. 396 a 397)

V červnu 1789 pak navrhl pozdější prezident USA James Madison k ústavě deset dodatků. Byly schváleny v září 1791 a v platnost vstoupily 15. prosince 1791. Tyto dodatky se staly základem Listiny práv (*Bill of Rights*) USA.

Pokud se týká soudů, jak se Američané vyvíjeli coby národ, vyvíjela se a rostla i justice. Soudy představovaly na konci 19. stol. a ve své podstatě představují dodnes nepřehlednou změť druhů, struktur, funkcí a názvů. Navíc jde ještě v USA o duální soudní systém, který vznikl po podepsání již zmíněné Deklarace nezávislosti, což byl a je systém federálních a státních soudů. Tyto různosti jsou dány tím, že každý stát, pokud jde o trestní právo, je suverénní, v každém státě se soudní systém vyvíjel odlišně, na základě demografických vlivů, kulturních tradic apod. Samotný soudní systém USA by ovšem vydal na samostatné téma.

4.2 Právní úprava veřejné žaloby

Samotné trestní řízení Spojených států amerických, nebo-li některé základní zásady trestního procesu jsou obsaženy v souhrnu dodatků zvaném Listina práv (United States Bill of Rights). Dne 15. prosince 1791 tato Listina práv vstoupila v platnost a stala se součástí Ústavy Spojených států amerických (*United States Constitution*). Ústavní právo se tak stalo určitou jednotící oporou pro vývoj práva trestního procesu nejen ve federaci, ale i v jednotlivých státech. Zprvu však zásady trestního procesu neplatily pro procesy v jednotlivých státech, pouze pro federální jurisdikci. Toto však bylo změněno pozdějším výkladem čtrnáctého dodatku Ústavy USA Nejvyššího soudu, kde byla jednoznačně stanovena i ústavněprávní závaznost pro státy Spojených států amerických.

Jak již bylo výše naznačeno, trestní proces, i zákonodárství jako takové, je každým státem upravováno samostatně, nestanoví-li Ústava USA jinak. Státní orgány a soudy slouží pro projednávání trestního řízení v jednotlivých státech, federální orgány a soudy řeší pro změnu trestné činy dle federálních zákonů, tudíž dochází k federálnímu procesu. Trestněprocesní systémy na obou úrovních, státní i federální, jsou si i přesto podobné, jelikož vycházejí nejen právě z uvedené Listiny práv, ale i z anglického procesu *common law*.

Všeobecně činnost veřejných žalobců na obou úrovních Spojených států amerických se zejména řídí trestněprocesními právními normami, ale i normami civilního práva. Důležitou součástí činnosti veřejného žalobce jsou pravidla profesní etiky/standarty profesionálního chování (*standards of professional conduct*).

Vzhledem k odlišnosti právní úpravy jednotlivých států budou další řádky zaměřeny pouze na úroveň federální.

Na úrovni federální se setkáme v první řadě se zákoníkem Spojených států amerických tzv. „*US CODE*“, jedná se o jakousi sbírku zákonů zahrnující nejen např. organizaci Kongresu, ale i samotnou národní obranu. Tento zákoník se skládá z 50 hlav rozdělených do částí a kapitol, a následně do paragrafů. Zápis určitého paragrafu tohoto zákoníku vypadá například následovně: 28 USC § 503 (tento konkrétní § se vztahuje na jmenování generálního veřejného žalobce a nalezneme ho v hlavě 28, II. části, kapitole 31 a § 503). Pro činnost veřejného žalobce je *US Code* nedílnou součástí.

Obdobu trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. a trestního řádu č. 141/1961 Sb. České republiky nalezneme v hlavě 18 zákoníku USA. Tato hlava má pět částí (I. ustanovení týkající se trestných činů včetně jejich definic – trestní zákoník, II. procesní postup – trestní řád, III. soustava věznic a ustanovení týkající se vězňů, IV. ustanovení o nápravě mladistvých delikventů a V. ustanovení o imunitě svědků). Pravidla, která upravují zavedení důkazů v řízení nejen trestním, ale i v občanském právu u federálních soudů, jsou federální pravidla dokazování (*Federal Rules of Evidence*). I přesto, že se tyto pravidla nevztahují na procesy v jednotlivých státech, slouží tyto ustanovení pro mnohé státy jako vzor. Tyto pravidla jsou rozděleny do 11 článků a každý článek do několika pravidel. Jsou doplněním federálních pravidel trestního řízení (*Federal Rules of Criminal Procedure*) zahrnujících devět hlavních ustanovení (I. oblast použitelnosti, II. přípravné řízení, III. Velká porota, formální a neformální obvinění/obžaloba, IV. předvedení obviněného před soud a příprava na soudní proces, V. místní příslušnost – stíhání a soudního procesu, VI. soudní proces, VII. odsouzení a postup po odsouzení, VIII. doplňková a zvláštní řízení a IX. obecná ustanovení).

Další důležitou částí zákoníku USA je hlava 28 zaměřena na soudnictví a soudní řízení. Tato hlava je opět rozdělena do několika částí (I. organizace soudů, II. Ministerstvo spravedlnosti, III. soudní úředníci a zaměstnanci, IV. působnost soudu a místní příslušnost, V. řízení, VI. zvláštnosti projednávání věcí před soudem).

Hlava 28, část II. zahrnuje ustanovení/kapitoly (31, 33, 35, 37, 39, 40 a 40A) o

strukturu Ministerstva spravedlnosti (*Department of Justice*). Kapitola 31 obsahuje paragrafy od § 501 až do § 530D, kterými je určeno jmenování, postavení, práva a povinnosti generálního prokurátora (*The Attorney General*), jeho úřadu, a jmenování a funkce dalších úředníků Ministerstva spravedlnosti např. náměstka generálního prokurátora (*Deputy Attorney General*), asistentů generálního prokurátora (*Assistant Attorneys General*) apod. Kapitola 33 se týká Federálního úřadu vyšetřování FBI.

Následující kapitola 35 je věnována veřejným žalobcům Spojených států amerických (*United States Attorneys – U.S. Attorneys*). Tato kapitola se skládá z několika paragrafů. V ustanovení § 541 je uvedeno kým, na jak dlouho je veřejný žalobce jmenován a kým může být odvolán. O asistentech veřejných žalobců (*Assistant United States attorney*) pojednává § 542; ustanovení § 543 o možnosti jmenování zvláštního právního zástupce (*Special attorneys*); o povinnosti složení slibu před nastoupení do dané funkce pojednává ust. § 544; dle ust. § 545 musí mít každý veřejný žalobce USA trvalé bydliště v obvodě, pro který je jmenován; v okrese, kde se nachází volné místo, může generální prokurátor jmenovat veřejného žalobce, což je uvedeno v § 546; povinnosti veřejného žalobce jsou vytýčeny v ust. § 547, jednou z těchto důležitých povinností uvedených v odst. 1. je stíhat všechny trestné činy páchané proti Spojeným státům amerických; ust. § 548 pojednává o stanovení platů veřejných žalobců generálním prokurátorem; nezbytné výdaje pro kancelářské vybavení pro činnost veřejných žalobců jsou umožněny pouze po souhlasu generálního prokurátora, což je zakotveno v ust. § 549; a o využívání dalších osob např. administrativních asistentů pro činnost veřejných žalobců lze nalézt v ust. § 550.

Kapitoly 37, 39, 40 a 40A zahrnují další orgány Ministerstva spravedlnosti, které již blíže specifikovány nebudou.

Pomocníkem pro činnost veřejných žalobců Spojených států amerických (*U.S. Attorney*) je také tzv. manuál pro veřejné žalobce USA (*United States Attorneys' Manual - USAM*). Tato příručka je koncipována jako doporučení pro orgány odpovědné za stíhání porušení federálního zákona a to např. veřejné žalobce, jejich asistenty a úřad advokátů. Obsahuje obecné zásady a některé postupy odpovídající činnosti úřadů veřejných žalobců, a dále také jejich vztahy s právními odděleními, vyšetřovacími orgány a dalšími složkami v rámci Ministerstva spravedlnosti. Jedná se o určitý interní předpis určený pro potřeby Ministerstva spravedlnosti, tudíž na něm nelze zakládat právo hmotné ani procesní. *USAM* obsahuje devět hlav rozdělených do několika kapitol. Za zmínku v rámci trestního řízení stojí hlava devátá, která pojednává o trestním oddělení. Toto trestní oddělení veřejné žaloby

dohlíží nad dodržováním všech federálních trestních zákonů. Hlava devátá také obsahuje postupy trestního řízení určitých trestných činů apod.

4.3 Organizace a působnost

Organizace veřejné žaloby ve Spojených státech amerických se značně liší od veřejné žaloby u nás, což je samozřejmě dáno i státním zřízením v USA. Spojené státy americké jsou prezidentskou federativní republikou skládající se z 50 států a jednoho federálního distriktu (federální oblasti/okresu) – District of Columbia, který není oficiálně státem, a v němž leží federální hlavní město Washington, D.C., a také nelze opomenout další území, kterými jsou např. ostrovní teritoria. Počet obyvatel je také nesrovnatelný s ČR, jelikož ten činí zhruba 309 mil. obyvatel, tudíž lze předpokládat i naprosto odlišný počet zaměstnanců u orgánů veřejné žaloby. Veřejná žaloba v USA se skládá z veřejných žalobců, jejich asistentů, některých převážně zaměstnaných na částečný pracovní úvazek, a dalších zaměstnanců.

Výkon trestní spravedlnosti je hlavní úlohou orgánů veřejné žaloby, které mají též blíž k moci výkonné (*executive branch of government*) než soudní. (Fenyk, J., 2001, str. 77)

Zásadním kritériem úřadů veřejné žaloby Spojených států amerických je její působnost. Tuto lze rozdělit do dvou oblastí: úroveň federální a úroveň státní. Jedná se o dvě samostatně vzájemně nezávislé složky. Ale i přesto, vyžaduje-li to povaha věci, tyto dvě složky vzájemně spolupracují. Dochází k tomu v případech spáchání trestných činů jak v působnosti federální tak i státní jurisdikci.

Strukturu a organizaci jednotlivých úřadů veřejné žaloby nelze porovnat, k čemuž přispěla naprostá odlišnost místní a státní jurisdikce. Dle mého názoru veřejná žaloba v USA trpí vadami ovlivňující její funkčnost v celém jejím celku.

Pokusím se v následujících řádcích této práce přiblížit v obecném pojetí veřejnou žalobu na úrovni federální a státní. Nesmím však opomenout vedle výše uvedeného členění i soustavu tzv. speciálních veřejných žalobců (*special prosecutor*) existující od roku 1875. Speciálního veřejného žalobce (uváděno i jako „zvláštní zástupce“) jmenuje generální veřejný žalobce/prokurátor (*attorney general*) nebo Kongres. Úlohou speciálního veřejného žalobce/prokurátora je vyšetřování, obvinění a stíhání vládních úředníků, i přesto, že toto spadá do kompetence veřejných žalobců USA/federálních veřejných žalobců (*U.S. Attorneys*). Speciálním prokurátorem je převážně jmenován právník ze soukromého sektoru,

důvodem je zajištění nestrannosti ve vyšetřování, což v případě vyšetřování federálními veřejnými žalobci by nebylo zaručeno. Zabrousím-li do minulosti o cca 40 let, jako příklad, kde byl jmenován speciální prokurátor (zvláštní zástupce), mohu uvést „skandál“ Watergate. V tomto případě vystupoval speciální prokurátor Archibald Cox nebo také Leonidas "Leon" Jaworski .

4. 3. 1 Úroveň federální

Na této úrovni, kterou označujeme jako federální jurisdikce ústavně zakotvenou v trestním právu, jsou stíhány tzv. federální trestné činy. Tyto jsou zakotveny v Trestním zákoníku USA (*United States Criminal Code*) v článku 18. Nadále se řídí určitými federálními pravidly trestního řízení včetně federálních pravidel dokazování přijatých v roce 1975 (v současné době již upravena o určité změny), která obsahují 67 samostatně číslovaných pravidel rozdělených do 11 článků. Národní zájem je cílem páchaní federálních trestných činů, může se jednat např. o jednání směřující k vlastizradě apod. Za federální trestné činy lze také považovat činy, jejichž povaha zahrnuje širší území více států USA a bylo by vhodné tyto činy prošetřovat a stíhat orgánem, jehož působnost přesahuje výše zmiňované širší území. Dalším takovým jednáním může být i zaměření na poškození činnosti federálních úřadů a i některých soukromých subjektů.

Federální trestné činy spadají výlučně do působnosti federálních orgánů, tudíž federální orgán nemůže stíhat takové trestné činy, které spadají do působnosti jednotlivého státu a jsou trestnými činy dle vnitřní úpravy toho daného státu.

Nástrojem stíhání federálních trestných činů je veřejný žalobce USA (*U.S. Attorney*). Jeho úkolem je zastupovat federální vládu USA u Okresního soudu Spojených států (*United States district court*) a Odvolacího soudu Spojených států (*United States court of appeals*). Po celém území Spojených států včetně Portorika, Amerických panenských ostrovů, ostrova Guam a ostrovů Severní Mariany je 93 veřejných žalobců. Každý veřejný žalobce USA je tedy přiřazen pouze k jedinému soudnímu okresu tvořený kraji. Výjimkou je zde území ostrova Guam a ostrovů Severní Mariany, kde jediný veřejný žalobce USA vykonává svou funkci v obou okresech zároveň.

Veřejní žalobci Spojených států amerických jsou jmenováni prezidentem USA na dobu 4 let se souhlasem Senátu, jejich odvolání je též v pravomoci prezidenta USA. Veřejní žalobci USA a jejich úřady (prokuratury) jsou součástí Ministerstva spravedlnosti

(*Department of Justice*). Nad veřejnými žalobci USA vykonává dohled a zajišťuje další služby např. právní, rozpočtové, personální, administrativní, nebo také zajišťuje koordinaci s ostatními složkami Ministerstva spravedlnosti Výkonný úřad pro veřejné žalobce USA (*Executive Office for United States Attorneys*) spadající pod Ministerstvo spravedlnosti. Vybraných 17 veřejných žalobců USA se účastní poradního výboru generálního veřejného žalobce/prokurátora pro veřejné žalobce Spojených států (*Attorney General's Advisory Committee of United States Attorneys*).

Jak jsem již uvedla, veřejní žalobci USA a jejich úřady jsou součástí Ministerstva spravedlnosti. V čele tohoto institutu stojí ministr spravedlnosti, který je zároveň i generálním veřejným žalobcem USA (*United States Attorney General*). Generální veřejný žalobce je stejně jako veřejný žalobce USA jmenován prezidentem se souhlasem Senátu. Odvolat generálního veřejného žalobce může prezident kdykoliv, konkrétní doba pro funkční období není stanovena. Úloha generálního veřejného žalobce je zaměřena na roli hlavního právního poradce americké vlády a prezidenta. Dále je také členem prezidentova kabinetu. Generálnímu veřejnému žalobci jsou plně odpovědní veřejní žalobci USA. Vyžaduje-li to veřejný zájem, je pravomocí generálního veřejného žalobce jmenovat si vlastního asistenta či asistenty.

Úřad generálního veřejného žalobce byl založen Kongresem v roce 1789 na základě zákona o soudnictví (*The Judiciary Act of 1789*) z téhož roku, i přesto, že v té době ministerstvo spravedlnosti zatím nebylo zřízeno. Činnost ministerstva spravedlnosti byla zahájena až v roce 1870 1. července, a to až po přijetí druhého návrhu pro jeho vytvoření jako podpora při plnění povinností generálního veřejného žalobce. Současným 82. generálním veřejným žalobcem USA je od 3. února 2009 Eric Holder, který je prvním afro-američanem v této funkci.

Stejně tak jako u nás v České republice státní zástupci tak i veřejní žalobci ve Spojených státech amerických, bez výjimky jejich asistentů, musí před přijetím do své funkce složit slib.

Je nutné také uvést, že federální žalobci USA nejen zabezpečují stíhání federálně trestných činů, ale též zastupují stát v civilních věcech např. je-li stát stranou nebo při vymáhání administrativně tzv. nedobytných státních pohledávek

U Nejvyššího soudu Spojených států amerických zastupuje stát, vystupuje-li v některých případech jako strana, generální prokurátor USA (*United States Solicitor General*).

V současné době tento úřad zastává již v pořadí 45. generální prokurátor a to Elana Kagan.

V rámci federální úrovně bych chtěla ještě zmínit některé federální úřady působící v trestním řízení. Tyto úřady jsou opět zastřešeny Ministerstvem spravedlnosti Spojených států amerických. Jedním z takových úřadů je *FBI (Federal Bureau of Investigation)* založen v roce 1908 jako úřad *BOI (Bureau of Investigation)*. Jedná se o federální orgán vyšetřující trestné činy a vnitřní zpravodajský úřad. Má vyšetřovací pravomoc nad porušováním více než 200 kategorií federálních zločinů. Mezi priority vyšetřování FBI patří např. chránit USA před teroristickými útoky, před cizími zpravodajskými operacemi a špionáží, před tzv. kybernetickými útoky, bojovat s veřejnou korupcí na všech úrovních, ochrana občanských práv atd. Dalším úřadem je např. *DEA (Drug Enforcement Administration)*, jehož úkolem je bojování proti pašování drog a užívání drog v USA. Nejen, že DAE prosazuje tuzemskou protidrogovou politiku ve spolupráci s FBI, ale také nese odpovědnost za koordinaci a sledování amerických drog vyšetřovaných v zahraničí.

4. 3. 2 Úroveň jednotlivých států

Každý členský stát Unie má vlastní systém organizace trestní spravedlnosti, do které spadají nejen orgány zahajující trestní stíhání, ale i struktura soudů. Taktéž každý stát má vlastní trestní řád a trestní zákon, jimiž jsou zákoně řešena jednání považována za trestné činy. Státy Spojených států amerických jsou členěny do určitých územních celků, jedná se o kraje (*County*), někdy označovány i jako hrabství, a okresy (*District, Judicial District – soudní okres*). Ve státech Unie jeden okres zahrnuje několik krajů, jejich úřady pak řeší většinu trestních jednání. Na základě takového členění dochází i k určité struktuře úřadů veřejných žalobců, jejichž odlišnost je dána jednotlivým státem.

V první řadě je nutné uvést generálního prokurátora/veřejného žalobce (*Attorney General*) jako nedílnou součást každého z 50 států. Jedná se o vedoucí právní úředníky daného státu, oblasti (*commonwealths*) a území Spojených států, kteří vystupují jako poradci státních vládních a zákonodárných orgánů, ale také i jako zástupci veřejného zájmu. Pravomocí generálního prokurátora je zahájit občanský/civilní soudní proces, zastupovat státní orgány, obhajovat nebo napadnout ústavnost legislativního nebo správního opatření, domáhat se zahájení jednání a protokolů právních předpisů, rušit obchodní smlouvy, vymáhat protimonopolní zákazy proti monopolním podnikům, prosazovat zákony týkající se ovzduší, znečištění vod a nebezpečných odpadů. Ve většině států generální prokurátor kontroluje

odvolání v trestních řízeních a závažná celostátní stíhání v trestních věcech, zasahuje v případech veřejných užitkových sazeb, a vymáhá prosazování a dodržování ustanovení o dobročinných fondech.

Okolnosti pro zahájení trestního stíhání generálním prokurátorem jsou stanoveny zákonem daného státu, tento zákon zároveň stanoví i podmínky pro zřízení Úřadu generálního prokurátora a samozřejmě definuje jeho působnost.

Generální prokurátor je ve 43 státech volen lidem, stejně tak jako na ostrově Guam, guvernérem je jmenován v 5 státech (Aljaška, Hawai, New Hampshire, New Jersey a Wyoming) a 4 jurisdikcích/oblastech (souostroví Americká Samoa, ostrovy Severní Mariany, Puerto Rico a Americké Panenské ostrovy). Ve státě Maine je generální prokurátor volený tajným hlasováním zákonodárným orgánem a ve státě Tennessee Nejvyšším soudem státu. V okrese/oblasti Columbia (*District of Columbia*) jmenuje generálního prokurátora starosta. Pravomoci a povinnosti generálního prokurátora v této oblasti jsou podobné jako generálních prokurátorů výše uvedených států a jurisdikcí.

Nedostane-li ve většině států generální prokurátor souhlas místního okresního prokurátora, jehož působnost je omezena na jeho kraj či okres, k vedení trestního stíhání, není generální prokurátor trestní stíhání oprávněn vést. (Fenyk, J., 2001, str. 78)

Vztahy nadřízenosti a podřízenosti jsou v každém státě odlišné. Všeobecně vzato úřady na nižší úrovni než úřad generálního prokurátora jsou úřady okresních prokurátorů (*District Attorney*). V mnoha jurisdikcích ve Spojených státech amerických je okresní prokurátor volen nebo jmenován veřejným činitelem, který zastupuje vládu ve stíhání pachatelů trestných činů. V závislosti na systému v konkrétním státě nebo kraji je okresní prokurátor jmenován guvernérem daného regionu nebo je zvolen lidem. Okresní prokurátor je nejvyšším státním úředníkem daného úřadu, dohlíží na zaměstnance úřadu, kterými jsou asistenti a zástupci okresního prokurátora. V některých jurisdikcích na místní úrovni jsou vykonávány obdobné funkce úředníky nazývanými také *Commonwealth's Attorney*, *State's Attorney*, *County Attorney* nebo také *County Prosecutor*.

V mnoha státech okresní prokurátor dohlíží na trestní stíhání po celém jeho území, občas je neformálně také okresní prokurátor nazýván jak výše uvedeno *State's Attorney* (lze přeložit jako státní zástupce), avšak oficiálně je znám jako *Attorney General* daného státu, což je dáno v některých případech menší rozlohou území daného státu. Proto je tento generální prokurátor odpovědný za stíhání všech trestných činů a jeho úřad provádí všechny

úkony sám.

Pro výkon funkce okresního prokurátora, a to nejen na této úrovni, ale i na úrovni federální, je důležitá zkušenost veřejného žalobce v oblasti práva. Na státní a místní úrovni je důležitá zkušenost přímo s právem daného státu, ve kterém by měl poté veřejný žalobce (okresní prokurátor) zastávat svůj úřad. Před nástupem do svého úřadu veřejný žalobce také musí složit slib. Délka volebního období veřejného žalobce je samozřejmě u každého státu odlišná. Dojde-li veřejným žalobcem k vážnému porušení jeho úředních povinností (*unprofessional conduct*), které jsou opět stanoveny určitým zákonem daného státu, může být ze své funkce odvolán. Odvolání se opět v jednotlivých státech liší, může dojít k odvolání guvernérem, Nejvyšším soudem nebo jiným soudním rozhodnutím.

Trestní řízení na úrovni státu je vedeno policií, agenty nebo ve větších okresech i detektivy veřejných žalobců. Státními úřady vyšetřování vyšetřujících závažnou trestnou činnost v mnoha státech jsou vyšetřovací a policejní agentury. Veřejný žalobce je tak ve většině případů závislý na výsledcích trestního stíhání vedeného policií apod. Jsou-li tyto výsledky dostačující, je důvodné podezření ze spáchání trestného činu, vstupuje do řízení veřejný žalobce. Zároveň může v průběhu trestního řízení vedeného policií vykonávat veřejný žalobce i roli tzv. poradce, v určitých případech (např. vyšetřování organizovaného zločinu) dochází mezi veřejným žalobcem a policií k těsné spolupráci. (Fenyk, J., 2001, str. 80)

4. 4 Činnost veřejného žalobce

Úvod této kapitoly začnu citací, se kterou se svým způsobem ztotožňuji v rámci postavení veřejného žalobce v USA, Stevena Philipse, bývalého náměstka distriktního prokurátora, Bronx, New York: „*Popravdě řečeno, role prokurátora obsahuje obrovskou, téměř schizofrenickou rozpolcenost. Na jedné straně se prokurátor snaží dosáhnout odsouzení co největšího počtu osob. Na druhé straně skládá přísahu, že bude spravedlnost provádět nestranně, že bude případy vyřizovat humánně a nebude slepě z každého případu ždímat poslední kapky pro potrestání*“

Veřejný žalobce, stejně tak jako u nás státní zástupce, zastupuje stát u soudu, dále dává popud ke stíhání obviněných osob. Jeho postavení v trestním řízení je ústřední a rozhodující. Na něm záleží, jakým způsobem se dále bude nakládat s případy předloženými policií. Trestního řízení se veřejný žalobce jako jeho jediný činitel zúčastňuje od začátku až

do konce.

Uplatňování zákona patří k jeho povinnostem v obecné rovině, včetně zastupování státu v právních sporech a také podílení se na reformách trestní justice.

Role veřejného žalobce, nebo-li prokurátora (státního návladního), je rozličná. Lze ji chápat i ve formě policejního právního poradce, který policii pomáhá při uplatňování zákonů, a to nejen uvnitř policie, ale také vystupováním navenek, kdy prokurátor přednese jako právní zástupce policie její názory před soudem. Jeho role může také spočívat v kontrole dodržování zákonných postupů policie, tudíž by se dalo i uvažovat o roli soudního představitele, a zároveň postupovat ve prospěch stíhané osoby. V postavení voleného činitele by prokurátor mohl také vyjadřovat názor veřejnosti v případech, kdy se rozhoduje o zahájení trestního stíhání. (Inciardi, J.A., 1994, str. 369 a 370)

Srovnáním může být jednoznačná role policie a soudu, kdy úlohou policie je odhalování zločinů (případně přestupků a přečinů) a jejich pachatelů, a úlohou soudu rozhodnout o vině či nevině „dopadeného“ pachatele.

Uvedené role prokurátora se objevují v celém trestním řízení, jelikož je jediným jeho činitelem od jeho začátku až po jeho konec, jak jsem již uvedla výše. Prokurátor plní důležité funkce v každé fázi trestního řízení, kterými jsou *vyšetřování, zatčení, úvodní přeličení, předběžné přeličení, obžaloba v sumárním řízení a formální obžaloba, obvinění, předprocesní návrhy, přeličení, odsouzení a potrestání, odvolání a podmíněčné propuštění z výkonu trestu*. I přesto, že se má práce nevztahuje na postavení státního zástupce v řízení před soudem, stručně popíši i tyto části řízení pro lepší porozumění procesu řízení v USA.

Vyšetřování

V této fázi prokurátor spolupracuje s policií, připravuje příkazy k prohlídkám a zatykače podezřelých osob, také se ujišťuje, zda policií byl zpracován kompletní spis. V jeho pravomoci je i zahájení vlastního vyšetřování nezávislého na činnosti policie, pokud dojde ze strany občanů ke stížnostem nebo sám má podezření na nezákonný postup.

Zatčení

Jedná se o fyzické zadržení tzv. *arrest* policistou osoby podezřelé, kterým začíná stíhání zadrženého s předvedením na policejní stanici, nejedná se tudíž o formální vyrozumění (sdělení obvinění v písemné podobě). Po tomto zatčení prokurátor prověří daný

případ a rozhodne, zda se bude stíhat, nebo se od stíhání upustí.

Úvodní přelíčení

Tato fáze, v některých jurisdikcích neexistuje. Úkolem prokurátora v úvodním soudním přelíčení je obeznámit obviněného s důvodem stíhání, z čeho je vlastně žalován. Prokurátor se v této fázi také může podílet na podmínkách propuštění na kauci a určení její výše a to v méně závažných případech ve zkráceném řízení. Taktéž může využít podání formálního prohlášení o tom, že daný případ prokuratura nebude stíhat, čímž přeruší stíhání, jedná se o tzv. *nolle prosequi* (označující se někdy i jako *nol. pros.* nebo jen *nolle*). Na žádost obžaloby se zastaví soudní řízení.

Předběžné přelíčení

Prokurátor v předběžném přelíčení buď určí tzv. *důvodnou příčinu* (co bylo způsobeno, co bylo příčinou) nebo prohlásí, že případ nebude stíhat tzv. *případ je nolle prosequi*. A samozřejmě, jak jsem již uvedla v předchozím stádiu, pokud v některých jurisdikcích není úvodní přelíčení, musí prokurátor obviněnému oznámit, z čeho je žalován. I na stanovení kauce se prokurátor zúčastňuje.

Obžaloba v sumárním (zkráceném) řízení a formální obžaloba

Úkolem prokurátora v této fázi je připravit obžalobu (s důvodnou příčinou), čímž je obviněný povinen předstoupit před soud. *Důvodnou příčinu* tzv. *cause* prokurátor připraví pro velkou porotu v jurisdikcích, kde je používána forma formální obžaloby.

Obvinění tzv. arraignment

Prokurátor nechá obviněného předvést k soudu, aby se vyjádřil, zda se cítí vinen za činy uvedené v obžalobě vznesené buď prokurátorem tzv. *information*¹⁵ nebo velkou porotou tzv. *indictment*¹⁶, čímž dojde ze strany prokurátora k vynesení formálního obvinění. Prokurátor je zároveň přítomen u jednání o dohodě mezi ním, obviněným a jeho zástupcem, a někdy i soudcem o přiznání viny obviněného v některých bodech obžaloby, které pak prokurátor může stáhnout nebo obviněnému na základě přiznání může být uložen nižší trest. Také ze strany obviněného, aby této dohody docílil, s čímž musí souhlasit především soudce, může dojít ke sdělení informací o místě uložení odcizených věcí nebo jmen dalších účastníků zločinu. Toto jednání o dohodě přiznání viny je nazýváno *plea negotiation* nebo *plea*

---

15 Jedná se o obžalobu pachatele bez formálního obvinění tj. bez splnění formálních náležitostí.

16 Jedná se o formální obvinění vypracované velkou porotou

bargaining.

Dále prokurátoři jako zástupci státu iniciují a zároveň se účastní projednávání předprocesních návrhů.

V *přelíčení* tzv. *process* prokurátor dokazuje vinu mimo přiměřenou pochybnost, vystupuje jako státní žalobce, a je-li vina prokázána předkládá návrh na změnu výroku trestu a to snížení či zvýšení trestu (*fáze odsouzení a potrestání*). *Odvoláním*, které je písemné nebo ústní, prokurátor argumentuje skutečnost o dosažení odsouzení podle práva a tudíž k jeho rušení by nemělo dojít. Ve *fázi podmínečného propuštění z výkonu trestu* prokurátoři v některých jurisdikcích podávají své stanoviska k propuštění vězňů, ať kladná či záporná, převážně však zbrojí proti předčasnému propuštění pachatelů závažných zločinů.

(Inciardi, J.A., 1994, str. 369 a 370), (Růžek, A. a kolektiv, 1997, str. 139)

Důležitým prvkem procesu v rámci postavení prokurátora v USA je zásada oportunity, která umožňuje veřejnému žalobci nástrojem zvaným *diskreční pravomoc* nebo-li *libovůle* rozhodnout o tom, zda bude dotyčného stíhat či nikoliv a zda přistoupí na projednávání dohody o podmínkách přiznání viny a uznání obžaloby pachatelem, a tím se pro pachatele sníží hrozba vyššího trestu za spáchaný trestný čin (zločin).

Po zatčení osoby podezřelé a následném předložení spisu policií se prokurátor rozhodne, jakým způsobem bude nadále postupovat. Po posouzení obsahu spisu, zhodnocení důkazů a průběhu zatčení, se rozhodne, zda daný případ vůbec přijme ke stíhání. A pokud tak učiní a případ neodmítne, může se rozhodnout, koho bude stíhat, jedná se o tzv. „*selektivní stíhání*“. Existují různé aspekty, k jakému způsobu rozhodnutí se prokurátor přikloní, jimiž je například závažnost spáchaného deliktu, pracovní zatížení prokuratur, nepřesná jednoznačnost trestních kodexů a v neposlední řadě i uplatňování individuálního přístupu. (Inciardi, J.A., 1994, str. 371)

Rozhodování prokurátora, zda pachatele stíhat či nikoliv, by mělo být bráno se zřetelem na faktory, které stanovila Národní poradní komise pro normy a cíle trestní spravedlnosti. Těmito faktory jsou:

- pochybnosti o vině obviněného,
- jakým způsobem bude mít další řízení vliv na obviněného i jeho blízké, na jeho rodinný život včetně finanční zátěže apod.,

- pokud dojde k dalšímu řízení, jakou bude mít hodnotu na prevenci proti kriminalitě, a jaký bude mít vliv na ostatní osoby, budou-li v budoucnu páchat podobnou trestnou činnost,
- zohlednit osobu pachatele při dalším stíhání, zda lze předpokládat pokračování v trestné činnosti, je-li kriminální aktivita jeho životním stylem a v jaké je míře její závažnosti, tím pádem určit i nejlepší možnou alternativu potrestání i formou např. výchovných programů,
- důvěra společnosti v systém trestní spravedlnosti a její pocit bezpečnosti, což závisí na hodnotě dalšího řízení,
- zohlednit faktory finančních nákladů na stíhání pachatele a to i z hlediska času vynaloženého nejen prokurátorem, ale i soudem apod.,
- zvážit, zda nedojde po delší dobu k neuplatňování paragrafu, na němž je obvinění založeno,
- a také zda pachatel spolupracoval při zjištění a následném dopadení dalších pachatelů, snažil se snížit následky páchaní trestného činu jiných osob, u kterého byl s nimi přistižen, nebo se choval i jinak společensky přijatelně, čímž se mohlo docílit i obdobného chování u ostatních osob, a to v případě, kdy by pachatel nebyl stíhán.

(Inciardi, J.A., 1994, str. 372)

I přes tyto faktory a další možné, které by měly být určitou pomůckou pro rozhodování prokurátora o vznesení formálního obvinění proti zatčené osobě, nelze jednoznačně říci, že neomezeně využívají své svobodné rozhodnutí, jelikož jsou na ně činěny určité tlaky vlivem například jejich jmenováním či volením do této funkce. Jsou na ně činěny tlaky právě ze stran významně společensky postavených osob, dochází tak i k jejich zranění prostřednictvím veřejné kritiky.

Jak jsem již uvedla, právem prokurátora, které bych chtěla v této práci blíže popsat, je upustit od dalšího stíhání, i přesto, že existují důkazy pro pokračování v dalším řízení před soudem. Je nutné podotknout, že tento postup v českém procesním právu není přípustný a v některých evropských zemích pouze za přísně vymezených podmínek v právních rádech.

Opět se setkáváme s tzv. libovůlí prokurátora, kdy po formálním zahájení případu prokuraturoou a následném zaregistrováním u soudu, může prokurátor zastavit trestní stíhání formálním zápisem *nolle prosequi* či *nol. pros.* (přeloženo z lat. jako „nepronásleduj“). Formální zápis *nolle prosequi* obsahuje prohlášení prokurátora o tom, že upouští od dalšího stíhání buď ve vztahu k některým obviněným, nebo některým bodům obžaloby, anebo vůbec.

Prokurátor tento zápis může využít i v případech, kdy již bylo soudní řízení zahájeno, a v jeho průběhu dospěje k závěrům, že zajištěné důkazy jsou nepřijatelné nebo jejich pomocí nelze docílit k odsouzení pachatele. Dalšími aspekty pro rozhodnutí formálním zápisem *nolle prosequi* je dohoda přiznání viny pachatele, a dokonce i shovívavost ze strany prokurátora. Zde je nutno si položit otázku, jestli tato libovůle prokurátora nevede k diskriminaci, korupci, či obsazování funkcí příbuznými tzv. nepotismu apod.? Samozřejmě, do jisté míry určitě, ale i přesto tímto způsobem dochází k selekci triviálních případů od případů více závažných případů, kdy se pachatel přizná nebo prokuratura jednoznačně prohraje. Dochází tak k menšímu zatěžování soudů.

Běžnou praxí ve Spojených státech amerických, dalo by se říci v 90 % trestních případů, je právě pro rozhodnutí *nolle prosequi* prokurátora dohoda o přiznání viny za projednání určitých podmínek.

Projednávání podmínek přiznání viny je především hlavní úlohou prokurátora. Záleží na konkrétním případě, jaké kompromisy či ústupky navrhne. Libovůle prokurátora při rozhodování ve většině států není omezena žádným jednotným postupem, v některých jurisdikcích pro dodržení jednotnosti postupu byly zavedena určitá pravidla. Jak jsem se již několikrát zmínila, rozhodování prokurátora ovlivňují různé faktory, kterými mohou být např. obsah policejní zprávy, závažnost provinění, síla obžaloby v daném případě a následný postup se stanoviskem soudce, tlaky ze strany policie, ale i veřejnosti, a poté taky zatížení soudů. (Inciardi, J.A., 1994, str. 376)

Dalším hráčem v procesu projednávání podmínek přiznání je obhájce, obviněný a soudce. Přímo s obžalobou jedná soukromý či přidělený obhájce. Vystupuje zde v poradní úloze a musí mandanta informovat o celém průběhu projednávání podmínek přiznání. Obviněný, jehož role se spíše omezuje jen na přijetí či odmítnutí prokurátorovy nabídky. A nelze ani opomenout soudce. Federálním soudcům je Federálním trestním řádem zakázáno se účastnit na projednávání podmínek přiznání viny, některé státy tuto účast formálně zakazují¹⁷ a jiné podporují¹⁸. (Inciardi, J.A., 1994, str. 376)

Vezmeme-li v úvahu místa, jimiž jsou kanceláře prokurátorů, soudců, někdy i pouze chodby budov soudu, nebo dokonce i různé restaurace či bary, kde dochází k jednání o projednávání podmínek přiznání viny, je problematické skutečné úlohy tzv. hráčů v tomto

17 Snižování objektivitu soudce při hodnocení dobrovolnosti přiznání, že je to v rozporu s účelem policejní zprávy o vyšetřování a že by si z účasti soudce na těchto jednáních mohl obžalovaný vyvodit, že se mu nedostane spravedlivého soudu

18 Účast soudců má na tomto procesu blahodárné účinky na jeho průběh, zajišťuje jeho spravedlivost a sjednocuje trestání.

procesu zhodnotit a jejich účast a jednání efektivně upravit. (Inciardi, J.A., 1994, str. 377)

Prokurátor, pokud obviněný přizná vinu a dosáhne tak dohody, může snížit původní obvinění na méně závažnější, což je zárukou nižšího trestu, nebo snížit počet obvinění z trestných činů (např. obvinění ze čtyř trestných činů může snížit na obvinění pouze z jednoho trestného činu), a dále navrhnout soudu, aby tzv. odpustil tvrdší trest a nahradil ho mírnějším (např. nepodmíněný trest snížit na podmíněným), či změnit název spáchaného trestného činu na společensky přijatelnější název. Tyto ústupky ze strany prokurátora, jsou nejen výhodou pro prokuraturu, ale i pro obviněného a stát.

Přistoupí-li obviněný na ústupky ze strany prokurátora, zvyšuje si tak možnost mírnějšího rozsudku ze strany soudu, vazba po jeho zadržení a v průběhu procesu může být zkrácena a tím se sníží i finanční náklady na obhájce. Snížení těchto nákladů se v takovém případě dotkne i státu, čas je vynaložen na více závažnější a důležitější případy, všechny případy tedy neprochází celým časově náročným procesem. Jako záporné hledisko tohoto postupu vidím v omezení práv osoby poškozené dotčené trestným činem.

Dohoda stran o přiznání viny obviněného má i své stinné stránky. V některých případech i nevinný člověk, proti němuž nejsou důkazy tak jednoznačné, uzná obžalobu a prohlásí se za vinného, jelikož má strachu z procesu a jeho výsledku spočívající v hrozbě vysokého trestu. Přiznáním se také obvinění vzdávají svého práva na řádný soud, kde by při projednání daného případu před soudem, mohli mít reálnou šanci na zproštění, jejich počet však nelze zjistit.

V 70. letech 20. století Nejvyšší soud USA uznal, ačkoliv projednání přiznání viny nemá ústavní ani zákonný podklad, tudíž se ústavě nepříčí, je důležitou složkou trestní justice v USA. K tomuto uznání došlo v důsledku silné kritiky ze strany Národní poradní komise pro normy a cíle trestní spravedlnosti. Nejvyšší soud prohlásil, že projednání přiznání viny slouží nejen zájmům obviněného, ale i zájmům soudu. A má-li být prohlášení uznáno za platné, musí být učiněno obviněným dobrovolně a formálně zaregistrováno s vědomím jeho důsledků.

Jak již bylo výše uvedeno, obviněný po formálním obvinění má možnost prohlásit, že se cítí vinen (*guilty plea*), anebo jeho dalším právem může být i souzení před porotou. Obvinění musí být důvodné a provedeno tak, aby jeho obhajoba mohla být účinná. Veřejný žalobce v trestním stíhání nese důkazní břemeno a musí prokázat, že obviněný/obžalovaný je vinen a to nade vší pochybnost (*beyond a reasonable doubt*).

Proti obviněnému, který spáchal hrdelní zločin nebo jiný těžký zločin na federální úrovni, musí být ze strany Velké poroty podána řádná obžaloba (*Grand Jury Indictment*). Toto ustanovení vyplývá z pátého dodatku Ústavy Spojených států (*Fifth Amendment to the United States Constitution*). Rozhodne-li Velká porota, jejíž jednání je neveřejné, na základě předložených důkazů prokurátorem, o podání obžaloby kladně, lze pokračovat v řízení před soudem. Řízení před soudem je obdobné systému civilního řízení v ČR, a to nejen na úrovni federální.

S řízením před Velkou porotou se setkáme i na krajské (státní) úrovni, i přesto, že z obsahu pátého dodatku Ústavy Spojených států toto nevyplývá. Zda soudní řízení na úrovni států bude prováděno bez předběžného projednání obžaloby před Velkou porotou, se mohou jednotlivé státy rozhodnout sami, o čemž rozhodl Nejvyššího soudu s odkazem na 14. dodatek Ústavy Spojených států. Jsou-li poroty používány, tak převážně v případech korupce úředníků, organizovaného zločinu apod. Takovéto poroty (*County Grand Jury*) nalezneme ve státech Arizona, Kalifornie, Massachusetts, Minnesota, New York, Nevada a Oregon. Ve státě Kentucky řízení probíhá v rámci porot před tzv. obvodními velkými porotami (*Circuit Grand Juries*). V ostatních státech místo poroty rozhoduje soudce, před kterého také předstupuje veřejný žalobce/prokurátor s obdobným přednesem týkající se daného trestného jednání jako před porotu.

Postavení a práva veřejné žalobce před soudem jsou upravena jen rámcově, nejsou zde stanoveny podrobnosti takového postupu, což je typické pro systém *common law*. Veřejný žalobce v řízení před soudem začíná tzv. úvodní řečí (*opening statement*), ve které odůvodňuje svůj návrh uvedením důkazů, a vykonstruované tak, aby sloužila i jako určitý „průvodce“ celým případem. Po předložení důkazů a provedení výslechů, je opět na řadě tzv. závěrečná řeč (*closing argument*) a to nejen ze strany veřejného žalobce, ale i ze strany právního zástupce (obhájce) obžalovaného. Závěrečná řeč je právem, je možné se jí vzdát. Nesmí obsahovat nové skutečnosti, které by nebyly předloženy během dokazování před soudem. Po celou dobu řízení před soudem soudce vykonává spíše funkci určitého koordinátora daného procesu, na jehož konci, po vynesení konečného rozhodnutí porotou, určí příslušný trest.

5. Komparace veřejné žaloby v ČR a USA

Již v průběhu této práce bylo několik odlišností procesu angloamerického od evropského procesu nastíněno.

Samotný historický vývoj obou těchto procesů je odlišný. Spojené státy americké patří mezi anglosaské země, ve kterých došlo ke zformování jiného typu řízení než na kontinentu Evropy včetně České republiky. Anglosaské státy na rozdíl od kontinentální Evropy nepřevzaly kanonické a římské právo.

Řízení anglosaských států je nazýváno kontradiktorní (adversární) řízení. V prvé řadě v tomto procesu, nebo chceme-li řízení, vystupuje soud s pasivní rolí výhradně nestranného rozhodčího mezi procesními stranami. Obžaloba musí navrhnout a předložit všechny důkazy proti obviněnému, ve prospěch obviněného si musí opatřit a předložit důkazy buď sám obviněný nebo jeho obhájce. Dalo by se říci, že soudní proces v USA je v podstatě sporné řízení dvou stran. Opakem sporného řízení je řízení nesporné (řízení inkviziční) převládající ve většině zemí Západní Evropy a Latinské Ameriky.

Kontinentální evropské řízení zahrnující řízení i ČR chápe roli soudu rozdílně. Soudy se řídí zásadou vyhledávací, což znamená, že při hlavním líčení soudce sám musí vyhledávat důkazy ve prospěch i neprospěch obviněného/obžalovaného, a dále např. vyslýchat svědky. Soudce musí být sám aktivní, aby bylo dosaženo účelu řízení, nevystupuje tu pouze jako tzv. rozhodčí, ale rozhoduje o pořadí provedení důkazů před soudem a především jaké důkazy to budou.

Nejen soudy, ale i ostatní orgány činné v trestním řízení mají v procesu České republiky (evropském procesu) vyhledávat důkazy nejen v neprospěch obviněného, ale i v jeho prospěch a to v obou případech se stejnou důkladností a pečlivostí. Ve Spojených státech amerických, zaměří-li se na státního zástupce (veřejného žalobce, prokurátora), je úkolem obžaloby, jak již bylo výše uvedeno, vyhledávat důkazy proti obviněnému, i přesto však je povinností obžaloby zachovávat objektivitu.

Důležité je také zmínit skutečnost, která v České republice není přípustná, a to, že obhájce obviněného v USA nemá k dispozici žádnou obdobu trestního spisu zpracovanou policejním orgánem. Důkazy si musí obhájce nebo obviněný vyhledat sám, tzv. provádět vlastní „vyšetřování“ pro obhajobu obviněného. Obhájce tak musí spoléhat na informace od obviněného svého klienta, případně na šetření např. soukromé detektivní agentury apod. V

ČR po řádném obvinění podezřelého má obviněný rozšířena svá práva včetně jeho obhájce o nahlížení do spisu, pořizování kopií ze spisového materiálu policie a před podáním návrhu na podání obžaloby má právo se seznámit s kompletním vyšetřovacím spisem a činit návrhy na doplnění vyšetřování. Vyšetřovací spis, nebo-li protokoly o vyšetřovacích úkonech provedené policejními orgány, nemají k dispozici, dodržují-li řádný postup, ani soudci, což je další zvláštností procesu ve Spojených státech amerických související se samotnou rolí soudu, jak již bylo výše uvedeno.

Vrátím-li se k samotnému sdělení obvinění, tak toto se v ČR provádí formálním vyrozuměním v písemné podobě na rozdíl od systému v USA, kdy na této stejné úrovni zahájení trestního stíhání začíná fyzickým zadržením osoby podezřelé.

V celém trestním řízení ve Spojených státech amerických převládá princip oportunity tzv. diskreční pravomoc (pro české právo, ne však trestní, známo také jako správní uvážení). Tato zásada umožňuje nezahajovat trestní stíhání, nejeví-li se to pro konkrétní případ účelné. Například policejní orgán může zadrženou osobu propustit a daný případ odložit i pro jeho malý význam, nebo i z jiného důvodu. Veřejný žalobce/prokurátor se může na základě této zásady dle vlastního uvážení volně rozhodnout o tom, zda obžalobu podá a v jakém jejím rozsahu, tudíž má možnost volby mezi několika variantami svého postupu, které jsou legální, ať se rozhodne pro jakoukoli z nich. Český systém trestního řízení se řídí opakem zásady oportunity a to zásadou legality, která ukládá státnímu zástupci stíhat všechny trestné činy a přečiny, o nichž se dozvěděl, pokud zákon nestanoví jinak.

Dalším důležitým institutem procesního práva USA a určitým sítem, který v českém právu procesním nenalezneme, je uznání obžaloby dohodou stran. Obviněný uznáním obžaloby může dosáhnout snížení kvalifikace spáchaného trestného činu a tím pádem i snížení trestu. Veřejný žalobce tímto způsobem získá menší zatížení pro svůj úřad a může se tak věnovat složitějším ne tak jednoznačným případům, čemuž se není důvod divit vzhledem k velkému nárůstu páchaní protiprávních jednání, z toho plynoucího přetížení justice, a v neposlední řadě i vzhledem k velké rozloze území Spojených států amerických. Jednoznačně lze říci, že pro trestní spravedlnost v USA je uznání obžaloby dohodou stran důležitou složkou, aniž by se přičilo Ústavě Spojených států amerických.

Odlišnost nalezneme i v samotné organizaci veřejné žaloby ve Spojených státech amerických a hierarchicky organizované soustavy státního zastupitelství v České republice. Systém podřízenosti je pouze na úrovni federálních úřadů veřejné žaloby spadající pod Ministerstvo spravedlnosti, v jehož čele plní roli nejen prokurátora, ale i ministra

spravedlnosti, generální veřejný žalobce USA (*United States Attorney General*). V ČR na pozici obdobné úrovně jako je generální veřejný žalobce v USA je Nejvyšší státní zástupce, který však vykonává pouze roli státního zástupce. Na úrovni jednotlivých států se s hierarchickou strukturou veřejných žalobců nesetkáme, jelikož zde chybí. Zvláštností systému Spojených států amerických jsou nesjednocená pojmenování veřejných žalobců v jednotlivých státech, což je poté určitou komplikací při překladu do českého jazyka, tedy alespoň pro laika, který není zasvěcen do právní oblasti americké angličtiny.

Určitou zajímavostí, a opět odlišností od systému v České republice, je pojetí vazby v USA, byť i není předmětem diplomové práce, je důležité ji alespoň zmínit. Vazba v USA slouží převážně pro účely zajištění pachatele u líčení. Složením kauce si může zajistit pohyb na svobodě, o čemž rozhoduje soudce. Zákonné důvody pro ponechání pachatele ve vazbě v České republice, nejsou důvody v právním systému Spojených států amerických.

Řízení před soudem v USA se může konat za přítomnosti poroty nebo jednoho soudce. Souhlasí-li obžalovaný s projednáním jeho případu pouze soudcem, případ v průběhu líčení je o to pak jednodušší. O odlišnostech v soudním procesu USA by se dalo napsat mnohem více, ale tato práce byla zaměřena na přípravné řízení, proto o dalších úskalích a kladech procesu před americkým soudem je zapotřebí vzít do rukou jiný materiál.

Shrnutím výčtu některých odlišností obou systémů trestního řízení a veřejné žaloby, jak ve Spojených státech amerických, tak i v České republice, lze konstatovat, že každý ze systémů trpí určitými nedostatky a vadami, které by bylo zapotřebí úpravou ústavních zákonů, zákonů či dalších předpisů pozměnit. Systém České republiky by se měl přiklonit ke kontradiktornímu řízení, což by značně urychlilo trestní řízení, a zásadu legality tak doplnit o zásadu oportunity. Tyto změny v procesním právu ČR jsou jedny z navrhovaných změn pro rekonstrukci stávajícího trestního práva procesního. I z vlastní zkušenosti mohu uvést, že by došlo k usnadnění činnosti policejních orgánů, ale i státních zástupců. Připravovaný nový trestní řád by vydal na samostatné téma, nebo spíše rozsáhlejší kapitolu. V USA by bylo vhodné se zamyslet nad hierarchií struktury veřejné žaloby, jejím sjednocením a nad určitou její kontrolou. V obou případech zmiňovaných systémů by mělo dojít k výraznému posílení práv poškozeného v rámci trestního řízení. Práva poškozeného, nebo i oběti trestného činu, v trestním řízení jsou v právním systému USA a ČR zanedbaná. Nezajišťují jim dostatečná oprávnění při vymáhání jejich nároků, proto by bylo vhodné zdokonalit dosavadní procesní mechanismy ochrany poškozeného a rozšířit jeho práva.

6. Závěr

Když jsem se rozmýšlela, jaké téma si mám zvolit pro svou diplomovou práci, chtěla jsem samozřejmě něco ze „svého“, resp. příbuzného oboru. Zvolila jsem tedy „postavení státního zástupce v přípravném řízení trestním“, ale práci na obdobné téma bylo zpracováno již mnoho, a proto jsem se rozhodla přidat ještě něco navíc a pokusit se popsat postavení státního zástupce, lépe řečeno veřejného žalobce ve Spojených státech amerických. Hned v začátku, když jsem začala hledat materiály, ze kterých budu čerpat, jsem zjistila, že o veřejných žalobcích Spojených států amerických v českém jazyce v podstatě nevyšla žádná současná samostatná publikace a vlastně ani o trestním řízení v USA jako takovém, také ne. Vzhledem k tomu také doufám, že by tato práce mohla alespoň částečně k tomuto tématu přispět a doplnit chybějící informace.

V této práci jsem se tedy nejprve pokusila sestavit do jednoho celku to nejdůležitější, co se podle mého názoru týká státního zástupce v přípravném trestním řízení a toto porovnat s veřejnou žalobou v USA a kapitoly seřadit s logickou návazností. Cílem bylo tedy shrnout vše podstatné do jedné publikace, a vypracovat přehlednou pomůcku k případnému dalšímu využití. Zároveň jsem si tím prohloubila své teoretické znalosti v oboru.

Počátek této práce je po úvodním slovu, věnován historii veřejné žaloby, tedy vzniku a vývoji obecně a pak i vzniku a vývoji veřejné žaloby v České republice.

Dále je vysvětleno, kdo je státní zástupce a v čem spočívá jeho činnost, včetně právní úpravy, podle které postupuje a která je pro něho závazná. Jsou popsány jeho úkoly v přípravném řízení a vysvětleny i základní zásady pro jeho činnost. Je zde také popsáno přípravné řízení samotné, uveden jeho pojem, průběh a význam a postup orgánů činných v trestním řízení před zahájením trestního stíhání. Popsáno je také samotné zahájení trestního stíhání a následný postup a vysvětleno také zkrácené přípravné řízení. Dále jsou popsány některé změny vztahu k činnosti státního zástupce v rámci nabytí účinnosti nového trestního zákoníku ke dni 01. ledna 2010.

Další kapitola se pak věnuje veřejné žalobě ve Spojených státech amerických, úvod této části je opět věnován vzniku a vývoji a právní úpravě, organizaci a působnosti.

V poslední části jsem se pak pokusila porovnat činnost veřejného žalobce v České republice s činností jeho kolegů, i v podstatě celého procesního systému ve Spojených státech amerických.

Jak jsem již uvedla, své znalosti jsem si prohloubila o další informace z oboru, ve kterém jsem několik let pracovala, avšak nejen to. Zároveň jsem zabrousila do oblasti právní terminologie v anglickém jazyce, což bylo pro mě také velkým přínosem.

Z celé práce je jednoznačné, i přes odlišnosti systému v České republice a Spojených státech amerických, že v současné době zákonný postup, jehož výklad se v průběhu dějin měnil, by měl znamenat provádění takových zákonů, jež neporušují samotné základy občanských svobod. A zároveň být hodnocením nezaujatých šetření a posuzování konfliktních zájmů, vyvážených přesných a pravdivých faktů, a rozsudku, jehož cílem je vzít v úvahu vyvážené potřeby kontinuity a změny ve společnosti jako celku. Trestní proces, počínaje oznámením trestného činu, jeho následným vyšetřováním ke zjištění pachatele, podáním obžaloby a jednáním před soudem, a konečně potrestáním, by měl mít, a myslím si, že tomu tak do jisté míry je, takovou strukturu, která zaručí zákonný postup ve všech jeho stádiích a byl tvořen jako systém, organizovaný tok rozhodování.

Použitá literatura:

1. Fenyk, J.: *Vademecum státního zástupce*, Praha: ASPI Publising, 2003
2. Fenyk, J.: *Veřejná žaloba*, díl 1., Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001
3. Fenyk, J.: *Veřejná žaloba*, díl 2., Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2002
4. Gerloch, A., Hungr, P., Zoubek, V. a kolektiv: *Základy teorie práva a právního státu*, 4. vydání, Praha: PA ČR, 1997, ISBN 80-85981-59-9
5. Hroch, M., Skýbová A.: *Králové kacíři inkvizitoři*, Praha: Československý spisovatel spirála, 1987
6. Chmelík, J.: *Rukověť trestního práva hmotného a procesního*, 2. vydání, Praha: Linde, 2009, ISBN 978-80-7201-778-2
7. Chromá, M.: *Anglicko český právní slovník*, Praha: LEDA spol. s r.o., 1995, ISBN 80-85927-25-X
8. Inciardi, J.A.: *Trestní spravedlnost*, Praha: Victoria publishing, a.s., 1994,
9. Katz, F.: *Staré Americké civilizace*, Praha: Odeon, 1989, ISBN 80-207-0151-6
10. Kuchta, J., Schelle, K.: *Historie a současnost státního zastupitelství*, Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-1044-4
11. Kuklík, J., Seltenreich, R.: *Dějiny angloamerického práva*, Praha:Linde Praha, a.s., 2007,
12. Karčić, F.: *Komparativna pravna historija*, Sarajevo: Pravni fakultet, 2007, ISBN 978-9958-627-61-0
13. Růžek, A. a kolektiv: *Trestní právo procesní*, Praha: Karolinum, 1997
14. Růžička, M.: *Veřejná žaloba a orgány konající přípravné řízení v ČR*, 1. vydání, Praha: C. H. Beck, 2005, ISBN 80-7179-929-7
15. Růžička, M.: *Přípravné řízení a stadium projednání trestní věci v řízení před soudem*, 1. vydání, Praha: LexisNexis CZ, s.r.o., 2005, ISBN 80-86199-93-2

16. Wehner, W.: *Šach zločinu*, Praha: Odeon, 1963,

Použité zákony:

1. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech
2. Prováděcí úmluva ze dne 19. června 1990 k Schengenské dohodě ze dne 14. června 1985 o postupném rušení kontrol na společných hranicích, uzavřené mezi vládami států Hospodářské unie Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky
3. Úmluva o ochraně lidských práva základních svobod
4. Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb.,- Listina základních práv a svobod,
5. Ústava ČR- ústavní zákon č. 1/1993
6. Zákon č. 140/1961 Sb., - trestní zákon,
7. Zákon č. 40/2009 Sb.,- trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
8. Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním – trestní řád,
9. Zákon č. 41/2009, o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím trestního zákoníku Sb., ve znění zákona č. 306/2009 Sb.
10. Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství,
11. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
12. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů
13. Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

Ostatní prameny:

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Bill_of_Rights

http://en.wikipedia.org/wiki/Criminal_law

<http://www.law.cornell.edu/uscode/>

http://www.justice.gov/usao/eousa/foia_reading_room/usam/index.html

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Attorney

<file:///I:/prosecutor/hlavni.aspx.htm>

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Plea+negotiation>

<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Plea+Bargaining>

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States

http://en.wikipedia.org/wiki/Judiciary_Act_of_1789

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Department_of_Justice

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Attorney_General

<http://www.justice.gov/usao/>

http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_Solicitor_General

http://en.wikipedia.org/wiki/Drug_Enforcement_Administration

http://en.wikipedia.org/wiki/Federal_Bureau_of_Investigation

http://www.naag.org/about_naag.php

http://en.wikipedia.org/wiki/Grand_jury

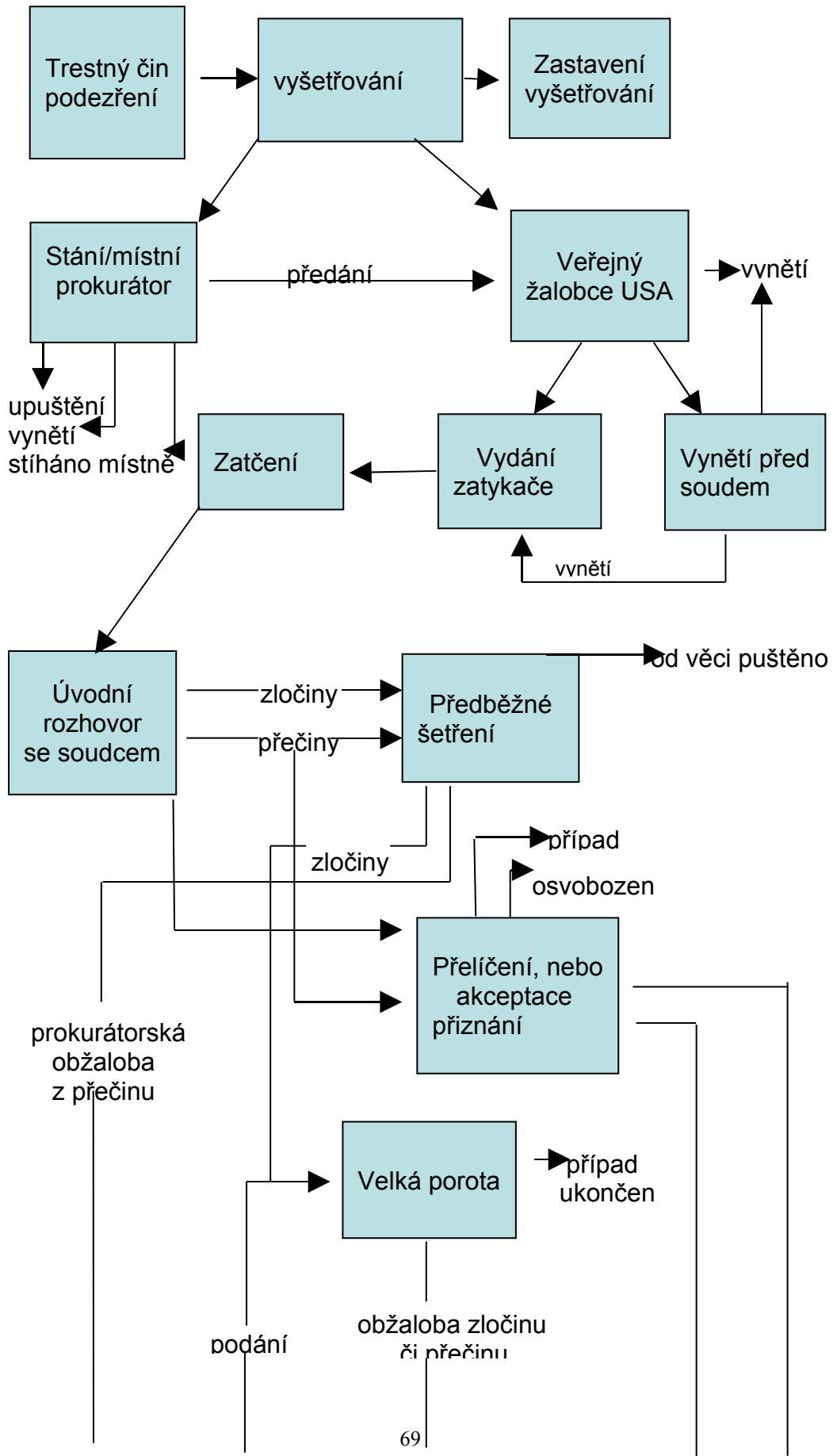
http://en.wikipedia.org/wiki/Reasonable_doubt

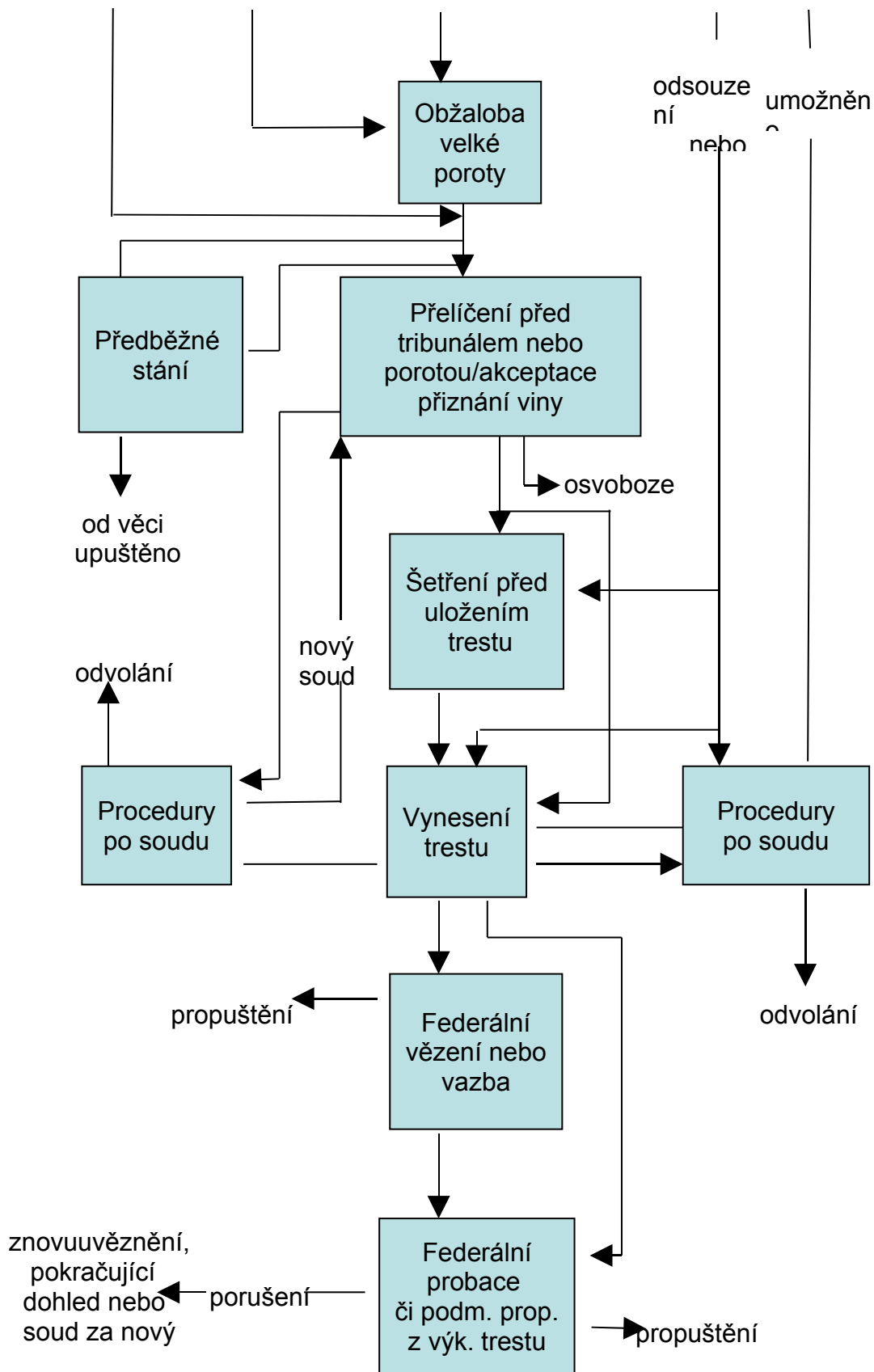
http://en.wikipedia.org/wiki/Closing_argument

Přílohy:

Příloha č. 1 - Struktura procesu trestní spravedlnosti ve Spojených státech amerických

(Inciardi, J.A., 1994, příloha 5.3)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Klára Trousilová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Postavení státního zástupce v přípravném řízení trestním
Název v angličtině:	Procedural position standing of a prosecutor in pre-trial criminal proceedings
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřena na státní zastupitelství jakožto orgán veřejné moci. Seznamuje s historií, organizací, činností a právní úpravou státního zastupitelství v ČR, a následným podrobnějším zaměřením na postavení státního zástupce v trestním řízení ve fázi přípravného řízení, kde vystupuje jako tzv. pán sporu - dominus litis. Další důležitou částí je seznámení s historií, právní úpravou, organizací a činností státního zástupce/prokurátora v trestním řízení v USA. A v neposlední řadě dochází v závěrečné části ke komparaci těchto dvou systémů veřejné žaloby a trestního řízení.
Klíčová slova:	Státní zástupce, policejní orgán, soud, veřejná žaloba a její vývoj, trestný čin, trestní řízení, trestní stíhání, přípravné řízení trestní, právní úprava, trestní zákoník, trestní řád, zákon o státním zastupitelství, Česká republika, Spojené státy americké.
Anotace v angličtině:	The thesis is focused on prosecutor's Office as a public authority. The history, organization, activities and legislation in the Prosecutor's Office in Czech republic, and subsequent detailed focus on the position of the prosecutor in criminal proceedings in the trial stage, where it appears as a "master of the dispute - dominus litis. Another important part is to become familiar with the history, rules, organizations and activities, prosecutor in criminal proceedings in the U.S.A. Finally there is the final part of the comparison of these two systems of public prosecution and criminal proceedings.
Klíčová slova v angličtině:	Prosecutor, police authority, court, public prosecution and its development, crime, criminal procedure, criminal prosecution, pre-trial criminal proceedings, legal regulations, the Criminal Code, Criminal Procedure, Law on Public Prosecutor's Office, Czech Republic, United States of America

Přílohy vázané v práci:	Struktura procesu trestní spravedlnosti ve Spojených státech amerických
Rozsah práce:	68
Jazyk práce:	Český jazyk